PRIPRAVA PRILAGOJENIH UČNIH GRADIV ZA UČENCE S SPECIFIČNIMI UČNIMI TEŽAVAMI – STALIŠČA IN IZKUŠNJE IZVAJALCEV DODATNE STROKOVNE POMOČI

(Raziskovalna naloga)

Petra Toplak, mag. prof. inkl. ped.

Maribor, oktober 2026

POVZETEK

Priprava prilagojenih učnih gradiv predstavlja pomemben del podpore učencem s specifičnimi učnimi težavami, saj omogoča dostopnejše usvajanje učnih vsebin in uspešnejše vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces. Namen raziskovalne naloge je bil raziskati stališča in izkušnje izvajalcev dodatne strokovne pomoči pri pripravi prilagojenih učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami. V kvantitativni raziskavi je sodelovalo 56 izvajalcev dodatne strokovne pomoči v Sloveniji.

Rezultati so pokazali, da izvajalci dodatne strokovne pomoči prilagojena učna gradiva pripravljajo pogosto, pri čemer najpogosteje prilagajajo že obstoječa gradiva učiteljev oziroma učbenike, pogosto pa gradiva pripravljajo tudi samostojno in uporabljajo digitalna orodja. Med najpogostejšimi prilagoditvami so krajša in jasnejša navodila, razdelitev nalog na posamezne korake, poudarjanje ključnih besed ter prilagoditve pisave in količine besedila. Priprava prilagojenih gradiv je za izvajalce časovno zahtevna, pomembno oviro pa predstavlja tudi pomanjkanje že pripravljenih ustreznih gradiv. Večina sodelujočih je sicer ponudbo kakovostnih prilagojenih gradiv ocenila kot zadostno ali zelo zadostno, hkrati pa so izrazili potrebo po večji dostopnosti in sistematični urejenosti gradiv. Kot posebej koristne oblike podpore so izpostavili gradiva, urejena po predmetih, razredih in vrsto težav, več časa za pripravo ter brezplačno dostopna prilagojena gradiva. Tudi odgovori na odprto vprašanje so poudarili časovno obremenitev, potrebo po izmenjavi gradiv ter nujnost individualnega prilagajanja potrebam posameznega učenca.

Ugotovitve raziskave kažejo, da je priprava prilagojenih učnih gradiv pomemben in pogost del dela izvajalcev dodatne strokovne pomoči, ki zahteva veliko časa in individualnega strokovnega dela. Večja dostopnost kakovostnih, pregledno urejenih in prilagodljivih učnih gradiv bi lahko pomembno prispevala k učinkovitejšemu delu izvajalcev dodatne strokovne pomoči ter kakovostnejši podpori učencem s specifičnimi učnimi težavami.

KLJUČNE BESEDE: specifične učne težave, prilagojena učna gradiva, dodatna strokovna pomoč, izvajalci dodatne strokovne pomoči, inkluzivno izobraževanje

ABSTRACT

The preparation of adapted learning materials represents an important component of support for students with specific learning difficulties, as it facilitates access to learning content and promotes successful participation in the educational process. The aim of this study was to examine the attitudes and experiences of providers of additional professional support regarding the preparation of adapted learning materials for students with specific learning difficulties. The quantitative study included 56 providers of additional professional support in Slovenia.

The results showed that providers frequently prepare adapted learning materials. Most commonly, they adapt existing materials prepared by teachers or materials from textbooks, while they also frequently prepare materials independently and use digital tools. The most common adaptations include shorter and clearer instructions, dividing tasks into individual steps, highlighting key words, and adapting font and the amount of text. The preparation of adapted materials was found to be time-consuming, while the lack of suitable ready-made materials also represents an important challenge. Although the majority of participants assessed the availability of high-quality adapted materials as sufficient or very sufficient, they expressed a need for greater accessibility and more systematic organisation of such materials. Materials organised by subject, grade level and type of learning difficulty, more time for preparation, and freely accessible adapted materials were identified as particularly useful forms of support. Responses to the open-ended question also highlighted the time required for preparation, the importance of sharing materials, and the need to adapt materials to the individual needs of each student.

The findings indicate that the preparation of adapted learning materials is an important and frequent part of the work of providers of additional professional support and requires considerable time and individual professional engagement. Greater accessibility of high-quality, systematically organised and adaptable learning materials could contribute to more efficient work of providers of additional professional support and to higher-quality support for students with specific learning difficulties.

KEYWORDS: specific learning difficulties, adapted learning materials, additional professional support, providers of additional professional support, inclusive education

KAZALO VSEBINE

UVOD 8

1.1 Opredelitev raziskovalnega področja 8

1.2 Namen in cilji raziskovalne naloge 8

1.3 Raziskovalna vprašanja 9

1.4 Predpostavke in omejitve raziskave 9

1.5 Raziskovalne metode 10

1.6 Izvirni prispevek k praksi in teoriji 10

2 TEORETIČNI DEL 11

2.1 Specifične učne težave 11

2.1.1 Opredelitev specifičnih učnih težav 11

2.1.2 Vrste specifičnih učnih težav 12

2.1.3 Značilnosti učencev s specifičnimi učnimi težavami 14

2.2 Učenci s specifičnimi učnimi težavami v osnovni šoli 16

2.2.1 Zakonske podlage in usmerjanje učencev s specifičnimi učnimi težavami 16

2.2.2 Dodatna strokovna pomoč 17

2.2.3 Individualizirani program 19

2.3 Prilagojena učna gradiva 20

2.3.1 Opredelitev in pomen prilagojenih učnih gradiv 20

2.3.2 Načela priprave prilagojenih učnih gradiv 21

2.3.3 Vrste prilagoditev učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami 23

2.4 Vloga izvajalcev dodatne strokovne pomoči pri pripravi prilagojenih učnih gradiv 25

2.4.1 Naloge in odgovornosti izvajalcev dodatne strokovne pomoči 25

2.4.2 Priprava prilagojenih učnih gradiv v praksi 27

2.4.3 Izzivi pri pripravi prilagojenih učnih gradiv 29

2.5 Sodobni trendi pri pripravi prilagojenih učnih gradiv: primerjava slovenskih in mednarodnih usmeritev 30
3 EMPIRIČNI DEL 34
3.1 Hipoteze raziskave 34
3.2 Raziskovalni vzorec 35
3.3 Raziskovalni instrument in postopek zbiranja podatkov 35
3.4 Postopek obdelave podatkov 36
3.5 Etični vidik raziskave 36
3.6 Rezultati raziskave 37
4 RAZPRAVA 52
5 SKLEP 57
VIRI IN LITERATURA 60
PRILOGE 64

Kazalo grafov

Graf 1: Delovne izkušnje anketirancev 37
Graf 2: Strokovna izobrazba anketirancev 38
Graf 3: Vzgojno-izobraževalno obdobje izvajanja dodatne strokovne pomoči 38
Graf 4: Število učencev s specifičnimi učnimi težavami, vključenih v dodatno strokovno pomoč 39
Graf 5: Pogostost priprave oziroma prilagajanja učnih gradiv 40
Graf 6: Vrste prilagojenih učnih gradiv, ki jih anketiranci najpogosteje pripravljajo oziroma prilagajajo 41
Graf 7: Pogostost različnih načinov pridobivanja in priprave učnih gradiv 41
Graf 8: Delež učnih gradiv, ki jih anketiranci pripravijo oziroma prilagodijo sami 42
Graf 9: Najpogosteje uporabljene prilagoditve pri pripravi učnih gradiv 43
Graf 10: Dejavniki, ki jih anketiranci upoštevajo pri prilagajanju učnih gradiv 44
Graf 11: Tedenski čas, namenjen pripravi oziroma prilagajanju učnih gradiv 45
Graf 12: Strinjanje s trditvami o pripravi in prilagajanju učnih gradiv 45
Graf 13: Dejavniki, ki otežujejo pripravo prilagojenih učnih gradiv 46
Graf 14: Ocena ponudbe že pripravljenih kakovostnih učnih gradiv 47
Graf 15: Stališča anketirancev o obstoječih prilagojenih učnih gradivih 48
Graf 16: Ocena podpore pri pripravi prilagojenih učnih gradiv 48
Graf 17: Vpliv večje dostopnosti kakovostnih prilagojenih učnih gradiv na delo anketirancev 49
Graf 18: Oblike podpore pri pripravi prilagojenih učnih gradiv 50

UVOD

1.1 Opredelitev raziskovalnega področja

Priprava prilagojenih učnih gradiv predstavlja enega izmed ključnih elementov podpore učencem s specifičnimi učnimi težavami v procesu vzgoje in izobraževanja. Namen prilagojenih gradiv ni poenostavljanje učnih vsebin, temveč omogočanje dostopnejšega usvajanja znanja z upoštevanjem učenčevih posebnih vzgojno-izobraževalnih potreb. Ustrezno pripravljena učna gradiva lahko prispevajo k večji samostojnosti učencev, uspešnejšemu vključevanju v pouk, večji motivaciji za učenje ter boljšim učnim dosežkom.

Pri pripravi prilagojenih učnih gradiv imajo osrednjo vlogo izvajalci dodatne strokovne pomoči, ki pri svojem delu načrtujejo, pripravljajo in prilagajajo različna učna gradiva glede na posameznikove potrebe, zmožnosti in cilje individualiziranega programa. Poleg strokovnega znanja priprava kakovostnih gradiv zahteva tudi precej časa, ustvarjalnosti, sodelovanja z učitelji ter poznavanja sodobnih didaktičnih pristopov in digitalnih orodij.

Čeprav strokovna literatura poudarja pomen prilagojenih učnih gradiv za uspešno vključevanje učencev s specifičnimi učnimi težavami, je manj raziskano, kako izvajalci dodatne strokovne pomoči doživljajo njihovo pripravo, s kakšnimi izzivi se srečujejo ter kakšna so njihova stališča o dostopnosti, uporabnosti in podpori pri pripravi takšnih gradiv. Raziskovalna naloga se zato osredotoča na proučevanje stališč in izkušenj izvajalcev dodatne strokovne pomoči glede priprave prilagojenih učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami.

1.2 Namen in cilji raziskovalne naloge

Namen raziskovalne naloge je bil raziskati stališča in izkušnje izvajalcev dodatne strokovne pomoči glede priprave prilagojenih učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami.

Cilji raziskovalne naloge so:

- ugotoviti, kako pogosto izvajalci dodatne strokovne pomoči pripravljajo prilagojena učna gradiva za učence s specifičnimi učnimi težavami;
- raziskati, katere vrste prilagoditev pri pripravi učnih gradiv najpogosteje uporabljajo;
- ugotoviti, s kakšnimi izzivi se izvajalci dodatne strokovne pomoči srečujejo pri pripravi prilagojenih učnih gradiv;

- raziskati, kako ocenjujejo dostopnost obstoječih prilagojenih učnih gradiv;
- ugotoviti, kakšno podporo imajo pri pripravi prilagojenih učnih gradiv;
- zbrati njihove predloge za izboljšanje priprave in dostopnosti prilagojenih učnih gradiv.

1.3 Raziskovalna vprašanja

V raziskovalni nalogi smo oblikovali naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kako pogosto izvajalci dodatne strokovne pomoči pripravljajo prilagojena učna gradiva za učence s specifičnimi učnimi težavami?
2. Katere prilagoditve učnih gradiv najpogosteje uporabljajo pri svojem delu?
3. S katerimi izzivi se izvajalci dodatne strokovne pomoči najpogosteje srečujejo pri pripravi prilagojenih učnih gradiv?
4. Kako ocenjujejo dostopnost že pripravljenih prilagojenih učnih gradiv?
5. Kakšno podporo imajo izvajalci dodatne strokovne pomoči pri pripravi prilagojenih učnih gradiv?
6. Katere spremembe bi po njihovem mnenju prispevale h kakovostnejši pripravi in večji dostopnosti prilagojenih učnih gradiv?

1.4 Predpostavke in omejitve raziskave

Predpostavljamo, da izvajalci dodatne strokovne pomoči prilagojena učna gradiva pripravljajo pogosto in da pri tem pomemben delež gradiv izdelajo sami oziroma jih prilagajajo glede na potrebe posameznih učencev. Predpostavljamo tudi, da priprava prilagojenih učnih gradiv predstavlja časovno zahtevno nalogo ter da izvajalci dodatne strokovne pomoči zaznavajo potrebo po večji dostopnosti kakovostnih gradiv in večji strokovni podpori pri njihovem oblikovanju.

Raziskava je bila omejena na izvajalce dodatne strokovne pomoči, ki so prostovoljno sodelovali v spletni anketi. V raziskovalni vzorec je bilo vključenih 56 izvajalcev dodatne strokovne pomoči, zato ugotovitev ni mogoče brez zadržkov posploševati na vse izvajalce dodatne strokovne pomoči v Sloveniji. Ker so podatki temeljili na samooceni udeležencev, lahko odgovori vključujejo določeno mero subjektivnosti pri ocenjevanju lastnih izkušenj, stališč in

načinov dela. Omejitev predstavlja tudi način pridobivanja vzorca, saj je bil vprašalnik razširjen prek spletnih skupin, sodelovanje v raziskavi pa je bilo prostovoljno.

1.5 Raziskovalne metode

Raziskava je temeljila na kvantitativnem raziskovalnem pristopu. Podatki so bili zbrani s pomočjo spletnega anketnega vprašalnika, namenjenega izvajalcem dodatne strokovne pomoči. Vprašalnik je vseboval vprašanja zaprtega, polodprtega in odprtega tipa ter trditve, ocenjene z Likertovo lestvico.

Pridobljeni podatki so bili analizirani z uporabo deskriptivne statistike. Pri obdelavi podatkov so bile uporabljene frekvence, odstotni deleži in pri vprašanjih z Likertovo lestvico tudi aritmetične sredine. Rezultati so bili predstavljeni grafično in opisno ter interpretirani glede na zastavljena raziskovalna vprašanja in hipoteze. Odgovori na odprto vprašanje so bili analizirani z vsebinsko analizo in združeni v vsebinsko sorodne kategorije.

1.6 Izvirni prispevek k praksi in teoriji

Raziskava prispeva k boljšemu razumevanju stališč in izkušenj izvajalcev dodatne strokovne pomoči pri pripravi prilagojenih učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami. Ugotovitve omogočajo vpogled v pogostost priprave in prilagajanja gradiv, najpogosteje uporabljene vrste prilagoditev, načine pridobivanja in priprave gradiv, zaznane ovire ter potrebe izvajalcev po dodatni podpori.

Na praktični ravni rezultati opozarjajo predvsem na pomen večje dostopnosti kakovostnih in uporabnih prilagojenih učnih gradiv, njihove sistematične organiziranosti ter možnosti izmenjave gradiv med strokovnimi delavci. Ugotovitve so lahko koristne izvajalcem dodatne strokovne pomoči, učiteljem, vodstvom vzgojno-izobraževalnih zavodov ter oblikovalcem strokovnih smernic pri načrtovanju učinkovitejše podpore za pripravo in uporabo prilagojenih učnih gradiv.

Na teoretični ravni raziskava dopolnjuje skromnejši nabor slovenskih raziskav, ki pripravo prilagojenih učnih gradiv obravnavajo z vidika izvajalcev dodatne strokovne pomoči. S povezovanjem teoretičnih izhodišč z izkušnjami izvajalcev dodatne strokovne pomoči raziskava prispeva k celovitejšemu razumevanju pomena prilagojenih učnih gradiv pri zagotavljanju kakovostne in individualizirane podpore učencem s specifičnimi učnimi težavami.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Specifične učne težave

2.1.1 Opredelitev specifičnih učnih težav

Specifične učne težave predstavljajo heterogeno skupino nevrorazvojnih motenj, ki vplivajo na usvajanje in uporabo temeljnih akademskih spretnosti, kot so branje, pisanje in računanje. Kljub ustreznim intelektualnim sposobnostim, primernim učnim priložnostim ter odsotnosti senzoričnih ali drugih razvojnih motenj imajo učenci s specifičnimi učnimi težavami izrazite težave pri razvijanju posameznih učnih spretnosti. Te težave so praviloma dolgotrajne, njihova intenzivnost pa se med posamezniki razlikuje glede na vrsto in izrazitost primanjkljajev. (Magajna idr., 2008; American Psychiatric Association, 2022).

V slovenskem prostoru se razlikuje med širšim pojmom učnih težav in ožjim pojmom specifičnih učnih težav. Učne težave lahko nastanejo zaradi različnih notranjih ali zunanjih dejavnikov, kot so neustrezne učne strategije, socialno-ekonomske okoliščine, dolgotrajna odsotnost od pouka ali čustvene stiske. Specifične učne težave pa imajo nevrobiološko osnovo in niso posledica pomanjkanja motivacije, neustreznega poučevanja ali zmanjšanih intelektualnih sposobnosti. Prav zato zahtevajo drugačne oblike strokovne podpore ter ustrezne prilagoditve učnega procesa in učnih gradiv. (Magajna idr., 2008; Kavkler, 2011).

V mednarodnem prostoru se za opredelitev specifičnih učnih težav pogosto uporabljata diagnostična klasifikacija *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM-5-TR) ter zakonodaja *Individuals with Disabilities Education Act* (IDEA). DSM-5-TR specifične učne težave opredeljuje kot nevrorazvojno motnjo, za katero so značilne vztrajne težave pri usvajanju in uporabi akademskih spretnosti, predvsem na področju branja, pisnega izražanja in matematike. Težave se pojavijo v obdobju šolanja, pomembno vplivajo na izobraževalno uspešnost ter jih ni mogoče pojasniti z intelektualnimi primanjkljaji, senzoričnimi okvarami ali neustreznimi učnimi priložnostmi.

Podobno specifične učne težave opredeljuje tudi zakon IDEA, ki poudarja, da gre za motnjo enega ali več osnovnih psiholoških procesov, vključenih v razumevanje ali uporabo govorjenega oziroma pisanega jezika. Motnja se lahko kaže v težavah pri poslušanju, mišljenju, govorjenju, branju, pisanju, črkovanju ali matematičnem računanju. Ob tem zakon posebej poudarja, da specifične učne težave niso predvsem posledica okvar vida, sluha ali gibanja,

motenj v duševnem razvoju, čustvenih motenj ali neugodnih okoljskih, kulturnih oziroma ekonomskih dejavnikov.

Sodobne raziskave poudarjajo, da specifične učne težave predstavljajo kontinuum težav in ne enotne motnje, saj se razlikujejo glede na področje primanjkljajev, njihovo izraženost in spremljajoče značilnosti posameznika. Pogosto se pojavljajo skupaj z drugimi nevrorazvojnimi motnjami, kot je motnja pozornosti s hiperaktivnostjo, kar dodatno vpliva na učenčevo učno uspešnost in vsakodnevno funkcioniranje. Zaradi raznolikosti značilnosti je pri načrtovanju podpore ključnega pomena individualna obravnava ter prilagajanje poučevanja in učnih gradiv potrebam posameznega učenca.

2.1.2 Vrste specifičnih učnih težav

Specifične učne težave se ne kažejo enotno, temveč zajemajo več različnih motenj, ki prizadenejo posamezna področja učenja. Pri posameznem učencu se lahko pojavi ena specifična učna težava ali kombinacija več različnih težav, pri čemer se njihove značilnosti in intenzivnost razlikujejo. Najpogosteje se pojavljajo težave na področju branja, pisanja in matematike, pogosto pa jih spremljajo tudi primanjkljaji na področju pozornosti, organizacije, izvršilnih funkcij in delovnega spomina. Zaradi velike raznolikosti težav je pomembno, da se podpora načrtuje individualno in temelji na učenčevih dejanskih potrebah, ne zgolj na postavljeni diagnozi. (Magajna idr., 2008; American Psychiatric Association, 2022; Sewell, 2022).

Najpogostejša oblika specifičnih učnih težav je **disleksija**, ki se kaže predvsem kot težava pri natančnem in tekočem branju, razumevanju prebranega ter usvajanju pravopisnih pravil. Učenci z disleksijo imajo pogosto težave pri fonološkem procesiranju, prepoznavanju glasov v besedah, dekodiranju zapisanega besedila ter avtomatizaciji branja. Posledično branje zahteva več časa in napora, kar lahko vpliva tudi na motivacijo za učenje in splošno učno uspešnost. Raziskave poudarjajo, da zgodnje prepoznavanje ter ustrezne prilagoditve učnega procesa pomembno zmanjšujejo negativne posledice disleksije na šolsko uspešnost. (Magajna idr., 2008; American Psychiatric Association, 2022; Sewell, 2022).

Disgrafija je specifična učna težava, ki vpliva predvsem na pisno izražanje. Kaže se v težavah pri oblikovanju črk, grafomotoriki, organizaciji zapisanega besedila, čitljivosti pisave ter pravopisni pravilnosti. Pri nekaterih učencih se izraža predvsem kot motnja rokopisa, pri drugih pa

predvsem kot težava pri načrtovanju in organizaciji pisnega izražanja. Zaradi velikega kognitivnega napora, ki ga zahteva samo zapisovanje, učenci pogosto težje izrazijo svoje dejansko znanje, zato je pri pouku smiselna uporaba različnih prilagoditev, kot so računalniško pisanje, strukturirani delovni listi ali zmanjšan obseg zapisovanja. (Kavkler, 2011; American Psychiatric Association, 2022).

Diskalkulija predstavlja specifično učni težavo na področju matematike. Zanjo so značilne težave pri razumevanju številskih odnosov, usvajanju osnovnih računskih postopkov, matematičnem sklepanju ter avtomatizaciji računanja. Učenci imajo lahko težave pri razumevanju matematičnih simbolov, ocenjevanju količin, orientaciji na številski premici ali reševanju besedilnih nalog. Zaradi raznolikosti težav morajo biti prilagoditve učnih gradiv usmerjene predvsem v vizualizacijo matematičnih pojmov, postopno stopnjevanje zahtevnosti ter uporabo konkretnih didaktičnih pripomočkov. (Magajna idr., 2008; Government Office for Science, 2020).

Med specifične učne težave strokovna literatura uvršča tudi **dispraksijo** oziroma razvojno motnjo koordinacije, ki vpliva na načrtovanje in izvajanje gibalnih aktivnosti, ter **neverbalne specifične učne težave**, pri katerih imajo učenci težave predvsem na področju vizualno-prostorskega zaznavanja, organizacije, socialnega razumevanja in izvršilnih funkcij. Čeprav se ti obliki pojavljata redkeje kot disleksija, disgrafija in diskalkulija, lahko pomembno vplivata na učno uspešnost in vsakodnevno funkcioniranje učenca. Zaradi raznolikosti njihovih značilnosti je treba tudi pri teh učencih načrtovati individualizirane prilagoditve učnega procesa in učnih gradiv. (Kavkler, 2011; Sewell, 2022).

V zadnjih letih se v strokovni literaturi vse bolj uveljavlja nevrodiverzitetni pogled na specifične učne težave. Ta poudarja, da učenci s specifičnimi učnimi težavami nimajo zgolj primanjkljajev, temveč pogosto razvijejo tudi številna močna področja, kot so ustvarjalnost, prostorsko mišljenje, sposobnost celostnega reševanja problemov in inovativno razmišljanje. Takšen pristop spodbuja načrtovanje učnega okolja, ki temelji na prepoznavanju učenčevih močnih področij, odpravljanju ovir za učenje ter uporabi prilagoditev, ki omogočajo enakovredno sodelovanje v učnem procesu.

2.1.3 Značilnosti učencev s specifičnimi učnimi težavami

Učenci s specifičnimi učnimi težavami predstavljajo zelo raznoliko skupino, zato njihovih značilnosti ni mogoče enotno opredeliti. Vrsta in intenzivnost težav se razlikujeta glede na posameznika, vrsto specifične učne težave ter vpliv okolja, v katerem učenec odrašča in se izobražuje. Kljub tej raznolikosti strokovna literatura izpostavlja nekatere skupne značilnosti, ki pomembno vplivajo na učenčevo učenje, sodelovanje pri pouku in doseganje učnih ciljev. Poznavanje teh značilnosti je ključno za načrtovanje ustreznih prilagoditev učnega procesa ter pripravo prilagojenih učnih gradiv, ki omogočajo učinkovitejše učenje in enakovredno vključevanje učencev v vzgojno-izobraževalni proces. (Magajna idr., 2008; Kavkler, 2011).

Med najpogosteje izpostavljenimi značilnostmi učencev s specifičnimi učnimi težavami so primanjkljaji na področju izvršilnih funkcij, ki vključujejo načrtovanje, organizacijo, usmerjanje in vzdrževanje pozornosti, samouravnavanje, delovni spomin ter spremljanje lastnega dela. Zaradi težav na teh področjih učenci pogosto težje načrtujejo reševanje nalog, organizirajo učne dejavnosti, sledijo večstopenjskim navodilom in učinkovito razporejajo čas. Pri številnih učencih se pojavljajo tudi težave pri prehajanju med različnimi nalogami, prilagajanju spremembam ter nadzorovanju impulzivnih odzivov. Posledično za izvedbo enakih učnih dejavnosti pogosto potrebujejo več časa, jasnejša navodila in pogostejše usmerjanje kot njihovi vrstniki. (Kavkler, 2011; Meltzer, 2018).

Pomembno vlogo pri učnem procesu ima tudi delovni spomin, ki omogoča začasno shranjevanje in hkratno obdelavo informacij. Delovni spomin je bistven pri razumevanju prebranega besedila, pisanju, reševanju matematičnih nalog, sledenju navodilom ter povezovanju novih informacij s predhodnim znanjem. Pri učencih s specifičnimi učnimi težavami je njegova zmogljivost pogosto zmanjšana, zato si težje zapomnijo zaporedje navodil, hitreje izgubijo pregled nad potekom naloge ali pozabijo posamezne korake pri reševanju. Zaradi tega strokovnjaki priporočajo uporabo krajših in jasno strukturiranih navodil, razdelitev zahtevnejših nalog na manjše korake ter vključevanje različnih vizualnih opor, ki zmanjšujejo obremenitev delovnega spomina. (Gathercole in Alloway, 2008; Alloway, 2018).

Poleg težav na področju izvršilnih funkcij in delovnega spomina imajo številni učenci s specifičnimi učnimi težavami tudi težave pri procesiranju informacij. Informacije pogosto obdelujejo počasneje kot njihovi vrstniki, zaradi česar potrebujejo več časa za branje besedil,

razumevanje navodil, oblikovanje odgovorov ali dokončanje učnih nalog. Počasnejše procesiranje ne pomeni nižjih intelektualnih sposobnosti, temveč drugačen način obdelave informacij. Če učitelj ali izvajalec dodatne strokovne pomoči tega ne upošteva, lahko učenec kljub ustreznemu znanju dosega slabše učne rezultate zgolj zato, ker nima dovolj časa za učinkovito delo. (American Psychiatric Association, 2022; Gathercole in Alloway, 2008).

Specifične učne težave izrazito vplivajo tudi na čustveno in socialno področje. Ponavljajoče se izkušnje neuspeha lahko pri učencih povzročijo zmanjšano učno samopodobo, občutke manjvrednosti, frustracijo ter strah pred novimi učnimi izzivi. Nekateri učenci razvijejo prepričanje, da kljub vloženemu trudu ne morejo doseči uspeha, zato se začnejo izogibati zahtevnejšim nalogam ali izgubijo motivacijo za učenje. Dolgotrajne negativne izkušnje lahko vplivajo tudi na odnose z vrstniki ter na splošno dobro počutje učenca v šolskem okolju. Zato je poleg razvijanja učnih spretnosti pomembno sistematično spodbujanje pozitivne samopodobe, občutka kompetentnosti in motivacije za učenje. (Kavkler, 2011; UNESCO, 2020).

Čeprav se v ospredje pogosto postavljajo primanjkljaji, sodobni strokovni pristopi vse bolj poudarjajo tudi močna področja učencev s specifičnimi učnimi težavami. Posamezniki pogosto izkazujejo izrazito ustvarjalnost, razvito vizualno-prostorsko mišljenje, inovativnost, sposobnost celostnega reševanja problemov ali visoko stopnjo vztrajnosti pri dejavnostih, ki jih zanimajo. Nevrodiverzitetni pristop zato poudarja, da cilj podpore ni odpravljanje učenčevih posebnosti, temveč ustvarjanje učnega okolja, ki zmanjšuje ovire za učenje in omogoča razvoj njegovih potencialov. Takšno razumevanje specifičnih učnih težav predstavlja pomembno izhodišče tudi pri načrtovanju prilagoditev učnega procesa in pripravi prilagojenih učnih gradiv. (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022; Sewell, 2022).

Zaradi raznolikosti značilnosti učencev s specifičnimi učnimi težavami univerzalne oblike podpore niso dovolj učinkovite. Učne prilagoditve morajo temeljiti na individualni oceni učenčevih potreb, močnih področij in primanjkljajev. Pri tem imajo pomembno vlogo izvajalci dodatne strokovne pomoči, ki v sodelovanju z učitelji načrtujejo prilagoditve učnega procesa in pripravljajo učna gradiva, prilagojena posameznemu učencu. Prav razumevanje značilnosti učencev predstavlja temelj za pripravo kakovostnih prilagojenih učnih gradiv, ki bodo podrobneje predstavljena v nadaljevanju raziskovalne naloge. (Magajna idr., 2008; Kavkler, 2011).

2.2 Učenci s specifičnimi učnimi težavami v osnovni šoli

2.2.1 Zakonske podlage in usmerjanje učencev s specifičnimi učnimi težavami

V Sloveniji je izobraževanje učencev s posebnimi potrebami urejeno z zakonodajo, ki temelji na načelih enakih možnosti, inkluzije in zagotavljanja ustrezne podpore glede na posameznikove potrebe. Učenci s specifičnimi učnimi težavami sodijo med skupine otrok s posebnimi potrebami, če izpolnjujejo pogoje za usmeritev v skladu z veljavno zakonodajo. Temeljni pravni akt na tem področju je Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1), ki določa pogoje za usmerjanje, pravice otrok s posebnimi potrebami ter oblike dodatne strokovne podpore v vzgojno-izobraževalnem procesu (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami [ZUOPP-1], 2011).

ZUOPP-1 določa, da se med otroke s posebnimi potrebami uvrščajo tudi otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, kamor sodijo učenci s specifičnimi učnimi težavami. Namen usmerjanja je zagotoviti takšne pogoje izobraževanja, ki posameznemu učencu omogočajo optimalen razvoj njegovih sposobnosti, doseganje učnih ciljev ter čim bolj uspešno vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces. Pri tem zakon izhaja iz načela, da je treba učencu zagotoviti podporo glede na njegove individualne potrebe in ne zgolj glede na vrsto primanjkljaja (ZUOPP-1, 2011).

Postopek usmerjanja se praviloma začne na pobudo staršev, šole ali druge pristojne ustanove, kadar se ugotovi, da učenec kljub prilagoditvam in dodatni strokovni pomoči pri rednem pouku ne dosega pričakovanega napredka oziroma potrebuje obsežnejšo podporo. V postopku sodelujejo starši, vzgojno-izobraževalni zavod in strokovni delavci, pomembno vlogo pa ima komisija za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami, ki na podlagi strokovne dokumentacije pripravi strokovno mnenje. Na podlagi tega Zavod Republike Slovenije za šolstvo izda odločbo o usmeritvi, v kateri so opredeljeni program izobraževanja, obseg dodatne strokovne pomoči ter druge potrebne prilagoditve (Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami, 2013; ZUOPP-1, 2011).

Usmerjanje ni namenjeno zgolj pridobitvi formalnega statusa, temveč predvsem zagotavljanju ustrezne strokovne podpore, ki učencu omogoča uspešnejše vključevanje v učni proces. Med najpogostejšimi oblikami podpore so prilagoditve pri pouku, prilagojeno preverjanje in ocenjevanje znanja, uporaba ustreznih učnih pripomočkov, priprava prilagojenih učnih gradiv

ter izvajanje dodatne strokovne pomoči. Obseg in vrsta prilagoditev sta odvisna od individualnih potreb posameznega učenca ter priporočil, navedenih v odločbi o usmeritvi (Krek in Metljak, 2011; ZUOPP-1, 2011).

Sodobni inkluzivni pristopi poudarjajo, da usmerjanje predstavlja le izhodišče za načrtovanje podpore in ne njenega končnega cilja. Kakovost vključevanja učenca v šolsko okolje je odvisna predvsem od sodelovanja med učitelji, izvajalci dodatne strokovne pomoči, svetovalno službo, starši in drugimi strokovnjaki. Le z usklajenim delovanjem vseh udeležencev je mogoče oblikovati spodbudno učno okolje, v katerem učenec razvija svoje potenciale in dosega učne cilje v skladu s svojimi zmožnostmi (Krek in Metljak, 2011; Evropska agencija za posebne potrebe in inkluzivno izobraževanje, 2022).

2.2.2 Dodatna strokovna pomoč

Dodatna strokovna pomoč predstavlja eno izmed najpomembnejših oblik podpore učencem s posebnimi potrebami v osnovni šoli. Njen namen je učencem omogočiti uspešno vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces, zmanjševati ovire pri učenju ter ustvarjati pogoje za doseganje učnih ciljev v skladu z njihovimi sposobnostmi in potrebami. Pri učencih s specifičnimi učnimi težavami je dodatna strokovna pomoč usmerjena predvsem v razvijanje učnih strategij, odpravljanje oziroma zmanjševanje primanjkljajev ter krepitev samostojnosti pri učenju. Hkrati predstavlja pomembno podporo učiteljem in staršem pri načrtovanju ustreznih prilagoditev učnega procesa. (ZUOPP-1, 2011; Krek in Metljak, 2011).

Obseg dodatne strokovne pomoči je določen z odločbo o usmeritvi, izdano v postopku usmerjanja otroka s posebnimi potrebami. Izvaja se individualno ali v manjši skupini, praviloma med poukom ali izven njega, pri čemer se način izvajanja prilagaja potrebam posameznega učenca ter organizacijskim možnostim šole. Namen dodatne strokovne pomoči ni zgolj izboljšanje učnih dosežkov, temveč tudi razvijanje učinkovitih učnih strategij, večja samostojnost pri delu, krepitev samozavesti ter spodbujanje aktivnega vključevanja učenca v razred in šolsko okolje. (Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami, 2013; ZUOPP-1, 2011).

Dodatno strokovno pomoč izvajajo strokovni delavci z ustrezno izobrazbo, med katerimi so najpogosteje specialni in rehabilitacijski pedagogi, lahko pa tudi drugi strokovni delavci, če izpolnjujejo predpisane pogoje za izvajanje te oblike pomoči. Njihovo delo obsega načrtovanje,

izvajanje in evalvacijo podpore, spremljanje učenčevega napredka, sodelovanje z učitelji, svetovalno službo in starši ter pripravo ustreznih prilagoditev za posameznega učenca. Učinkovitost dodatne strokovne pomoči je v veliki meri odvisna od kakovostnega sodelovanja med vsemi udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa, saj le usklajeno delovanje omogoča celostno podporo učencu. (Kavkler, 2011; Krek in Metljak, 2011).

Pomemben del dela izvajalcev dodatne strokovne pomoči predstavlja priprava in prilagajanje učnih gradiv. Ker imajo učenci s specifičnimi učnimi težavami različne primanjkljaje, enaka učna gradiva niso primerna za vse. Izvajalci zato pogosto prilagajajo obseg besedila, zahtevnost nalog, način podajanja informacij, grafično oblikovanje gradiv ter vključujejo različne vizualne opore, sheme, slikovno gradivo ali konkretne pripomočke. Namen takšnih prilagoditev ni zniževanje učnih standardov, temveč odstranjevanje ovir, ki učencu preprečujejo, da bi pokazal svoje znanje in sposobnosti. (Magajna idr., 2008; Hall idr., 2012).

Poleg priprave učnih gradiv izvajalci dodatne strokovne pomoči učence poučujejo različnih učnih strategij, razvijajo njihove organizacijske spretnosti, spodbujajo uporabo kompenzacijskih tehnik ter spremljajo učinkovitost posameznih prilagoditev. Sodobne raziskave poudarjajo, da so najbolj učinkovite tiste oblike podpore, ki izhajajo iz individualnih potreb učenca in temeljijo na rednem spremljanju njegovega napredka. Pri tem pomembno vlogo igra tudi sprotno prilagajanje učnih gradiv, saj se potrebe učenca med šolanjem spreminjajo glede na razvoj, starost in zahtevnost učnih vsebin. (Florian in Black-Hawkins, 2011; European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022).

V zadnjih letih se delo izvajalcev dodatne strokovne pomoči vse bolj povezuje tudi z uporabo digitalnih tehnologij. Digitalna učna gradiva, interaktivne predstavitve, izobraževalne aplikacije in različna podporna orodja omogočajo večjo prilagodljivost poučevanja ter lažje upoštevanje individualnih potreb učencev. Hkrati pa razvoj digitalnih gradiv od izvajalcev zahteva dodatna strokovna znanja, čas in usposabljanje. Raziskave opozarjajo, da prav priprava kakovostnih prilagojenih učnih gradiv predstavlja eno izmed časovno najzahtevnejših nalog izvajalcev dodatne strokovne pomoči, kljub temu pa bistveno prispeva k uspešnosti učencev pri učenju. (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022; UNESCO, 2023).

2.2.3 Individualizirani program

Individualizirani program predstavlja temeljni dokument za načrtovanje in izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela z učenci s posebnimi potrebami. Njegov namen je opredeliti prilagoditve, cilje, oblike podpore ter načine spremljanja učenčevega napredka glede na njegove individualne potrebe in zmožnosti. Individualizirani program temelji na odločbi o usmeritvi, hkrati pa upošteva strokovne ugotovitve, razvojne značilnosti učenca ter njegove močne in šibke strani. Z njegovo pripravo se zagotavlja sistematično načrtovanje podpore, ki učencu omogoča čim uspešnejše vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces. (ZUOPP-1, 2011; Krek in Metljak, 2011).

Priprava individualiziranega programa je timsko delo, pri katerem sodelujejo različni strokovni delavci šole, ravnatelj, starši in po potrebi tudi drugi strokovnjaki, ki sodelujejo pri obravnavi učenca. Pomembno vlogo ima tudi izvajalec dodatne strokovne pomoči, saj s svojim poznavanjem učenčevih potreb pomembno prispeva k načrtovanju ciljev, prilagoditev in oblik podpore. Sodelovanje vseh udeležencev omogoča celovito obravnavo učenca ter usklajeno izvajanje dogovorjenih prilagoditev v vsakodnevnem šolskem delu. (Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami, 2013; Kavkler, 2011).

Individualizirani program vsebuje opis učenčevih posebnosti, dolgoročne in kratkoročne cilje, načrtovane prilagoditve pri pouku, načine izvajanja dodatne strokovne pomoči ter kriterije za spremljanje in vrednotenje napredka. Dokument ni statičen, temveč se med šolskim letom sproti spremlja, dopolnjuje in po potrebi spreminja glede na učenčev razvoj, dosežke in nove potrebe. Redno vrednotenje omogoča preverjanje učinkovitosti načrtovanih prilagoditev ter pravočasno uvajanje sprememb, kadar te ne zagotavljajo pričakovanega napredka. (ZUOPP-1, 2011; Krek in Metljak, 2011).

Za učence s specifičnimi učnimi težavami individualizirani program predstavlja pomembno izhodišče za načrtovanje prilagoditev učnega procesa. Med pogosto načrtovanimi prilagoditvami so prilagojen način podajanja učne snovi, uporaba različnih učnih pripomočkov, podaljšan čas pri preverjanju znanja, prilagojeni načini ocenjevanja ter priprava učnih gradiv, ki upoštevajo učenčeve primanjkljaje in močna področja. Takšne prilagoditve učencu omogočajo, da svoje znanje izkazuje na način, ki zmanjšuje vpliv njegovih specifičnih težav, hkrati pa ohranja enake učne cilje kot pri vrstnikih. (Magajna idr., 2008; Kavkler, 2011).

2.3 Prilagojena učna gradiva

2.3.1 Opredelitev in pomen prilagojenih učnih gradiv

Prilagojena učna gradiva predstavljajo enega izmed temeljnih elementov inkluzivnega izobraževanja, saj omogočajo, da učenci z različnimi izobraževalnimi potrebami dostopajo do učnih vsebin na način, ki je skladen z njihovimi sposobnostmi, potrebami in značilnostmi učenja. Njihov namen ni spreminjanje učnih ciljev ali zniževanje standardov znanja, temveč odpravljanje ovir, ki posameznim učencem otežujejo usvajanje učnih vsebin in izkazovanje znanja. Prilagojena učna gradiva tako niso namenjena le posredovanju učne vsebine, temveč tudi spremljanju učenčevega napredka, usmerjanju nadaljnjega učenja ter spodbujanju njegove samostojnosti. (Florian in Black-Hawkins, 2011; UNESCO, 2020).

V strokovni literaturi ni enotne definicije prilagojenih učnih gradiv, vendar večina avtorjev poudarja, da gre za gradiva, ki so vsebinsko, jezikovno, grafično ali organizacijsko prilagojena posameznim potrebam učencev. Prilagoditve lahko vključujejo poenostavljeno besedilo, jasnejšo strukturo, uporabo večjih pisav, poudarjanje ključnih informacij, vključevanje slikovnega gradiva, preglednic, grafičnih organizatorjev, barvnih označb ter različnih didaktičnih pripomočkov. Izbira prilagoditev je odvisna od značilnosti posameznega učenca in ciljev učnega procesa. (Hall idr., 2012; CAST, 2024).

Pri učencih s specifičnimi učnimi težavami imajo prilagojena učna gradiva posebno vlogo, saj zmanjšujejo vpliv primanjkljajev na področjih, kot so branje, pisanje, organizacija informacij, delovni spomin in pozornost. Dobro pripravljeno gradivo učencu omogoča, da svojo pozornost usmeri v razumevanje učne vsebine namesto v premagovanje ovir, ki izhajajo iz njegove specifične učne težave. Na ta način lahko učenec učinkoviteje sodeluje pri pouku, samostojneje rešuje naloge ter uspešneje izkazuje pridobljeno znanje. (Alloway, 2018; CAST, 2024).

Raziskave kažejo, da imajo kakovostno pripravljena prilagojena učna gradiva pozitiven vpliv na učne dosežke, motivacijo in samostojnost učencev. Posebej učinkovita so takrat, ko so pripravljena načrtno, temeljijo na individualnih potrebah učenca ter se uporabljajo kot del širšega sistema pedagoške podpore. Pri tem ni pomembna zgolj kakovost posameznega gradiva, temveč tudi njegova usklajenost z učnimi cilji, načinom poučevanja in drugimi prilagoditvami, ki jih učenec prejema v okviru dodatne strokovne pomoči. (Florian, 2015; European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022).

Učinkovitost univerzalnega načrtovanja za učenje potrjuje tudi sistematični pregled in metaanaliza, ki so jo izvedli Almeqdad idr. (2023). Avtorji so analizirali rezultate številnih raziskav, ki so proučevale uporabo načel Universal Design for Learning (UDL) pri učencih z različnimi posebnimi potrebami, ter ugotovili, da uporaba prilagodljivih učnih gradiv občutno izboljšuje učne dosežke, aktivno sodelovanje pri pouku in motivacijo za učenje. Pozitivni učinki so bili izrazitejši v učnih okoljih, kjer so bila gradiva načrtovana skladno z načeli univerzalnega načrtovanja že od začetka in niso bila prilagojena šele naknadno (Almeqdad idr., 2023).

Priprava prilagojenih učnih gradiv zahteva dobro poznavanje učenčevih značilnosti, učnih ciljev in didaktičnih pristopov. Izvajalci dodatne strokovne pomoči pri tem pogosto pripravljajo nova gradiva ali prilagajajo obstoječa učna gradiva glede na učenčeve potrebe. Takšno delo vključuje strokovno presojo, načrtovanje, izbiro ustreznih metod in stalno vrednotenje učinkovitosti pripravljenih prilagoditev. Zaradi tega priprava prilagojenih učnih gradiv predstavlja eno izmed zahtevnejših in časovno bolj obremenjujočih nalog izvajalcev dodatne strokovne pomoči, hkrati pa pomembno vpliva na kakovost podpore, ki jo učenec prejema. Prav zaradi tega je raziskovanje njihovih stališč in izkušenj pomembno za nadaljnji razvoj kakovostne pedagoške prakse. (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022; UNESCO, 2023).

2.3.2 Načela priprave prilagojenih učnih gradiv

Priprava prilagojenih učnih gradiv temelji na načelu, da mora biti učno gradivo dostopno in razumljivo vsem učencem ne glede na njihove individualne značilnosti ali učne težave. Pri učencih s specifičnimi učnimi težavami prilagoditve niso namenjene zniževanju učnih zahtev, temveč odstranjevanju ovir, ki otežujejo dostop do učne vsebine. Učinkovito prilagojeno gradivo omogoča, da učenec svojo pozornost usmeri v razumevanje in uporabo znanja, ne pa v premagovanje težav, ki izhajajo iz načina predstavitve učne snovi. Zato mora priprava gradiv izhajati iz poznavanja učenčevih potreb, učnih ciljev in značilnosti posamezne specifične učne težave. (CAST, 2024; Hall idr., 2012).

Eno izmed temeljnih načel je jasnost in razumljivost besedila. Besedilo mora biti napisano v preprostem, starosti primernem jeziku, z uporabo kratkih in pomensko jasnih povedi. Izogibati se je treba nepotrebno zapletenim strokovnim izrazom ali dolgim navodilom, saj ti pri učencih s specifičnimi učnimi težavami povečujejo kognitivno obremenitev in otežujejo razumevanje

učne vsebine. Kadar je uporaba strokovnih izrazov nujna, je priporočljivo njihovo dodatno pojasnilo ali prikaz s konkretnimi primeri. (Meyer idr., 2014; CAST, 2024).

Pomembno načelo predstavlja tudi pregledna grafična zasnova gradiva. Ustrezna velikost pisave, primeren razmik med vrsticami, dovolj praznega prostora ter jasno ločevanje posameznih vsebinskih sklopov izboljšujejo berljivost in zmanjšujejo obremenitev pri branju. Ključne informacije je smiselno poudariti z barvo, okvirjem ali odebeljenim tiskom, vendar zmerno, saj lahko pretirano poudarjanje doseže nasproten učinek. Raziskave kažejo, da pregledno oblikovana gradiva izboljšujejo orientacijo učencev v besedilu ter zmanjšujejo število napak pri reševanju nalog. (Hall idr., 2012; CAST, 2024).

Pri pripravi prilagojenih učnih gradiv je pomembno tudi postopno stopnjevanje zahtevnosti. Učne naloge naj bodo razvrščene od enostavnejših proti zahtevnejšim, pri čemer naj posamezna naloga predstavlja logično nadaljevanje prejšnje. Takšna organizacija učencem omogoča postopno razvijanje razumevanja ter zmanjšuje občutek preobremenjenosti. Posebej pri učencih s specifičnimi učnimi težavami je priporočljivo zahtevnejše naloge razdeliti na več manjših korakov, saj se tako zmanjša obremenitev delovnega spomina in izboljša uspešnost reševanja. (Alloway, 2018; Gathercole in Alloway, 2008).

Nepogrešljiv element priprave gradiv predstavlja tudi uporaba vizualnih in multisenzornih elementov. Sheme, miselni vzorci, slike, simboli, barvne oznake in preglednice učencem pomagajo pri organizaciji informacij ter lažjem razumevanju učne vsebine. Raziskave kažejo, da kombiniranje besedilnih, slikovnih in praktičnih elementov izboljšuje pomnjenje ter spodbuja aktivnejše učenje, zlasti pri učencih z disleksijo in drugimi specifičnimi učnimi težavami. Pri izbiri vizualnih elementov je pomembno, da ti podpirajo razumevanje vsebine in niso zgolj dekorativni dodatek. (Mayer, 2021; CAST, 2024).

Učinkovitost kombiniranja besedila in slik potrjuje tudi Mayer (2021), ki je na podlagi številnih eksperimentalnih raziskav ugotovil, da učenci dosegajo boljše razumevanje in trajnejše pomnjenje učne snovi, kadar so vizualni elementi smiselno povezani z besedilom. Ob tem avtor opozarja, da morajo biti slike in grafični prikazi vsebinsko povezani z učnimi cilji, saj lahko nepovezani ali zgolj dekorativni elementi povečujejo kognitivno obremenitev učencev.

Načela priprave prilagojenih učnih gradiv vključujejo tudi spodbujanje samostojnosti učenca. Dobro pripravljeno gradivo učencu omogoča, da naloge rešuje z manj neposredne pomoči

odraslega, saj vsebuje jasna navodila, primere rešenih nalog, sprotne oporne točke ter možnosti za samopreverjanje razumevanja. Takšna gradiva ne prispevajo le k boljšim učnim dosežkom, temveč tudi h krepitvi učenčeve samozavesti, občutka uspešnosti in motivacije za učenje. (Florian, 2015; European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022).

Pomembno načelo pri pripravi prilagojenih učnih gradiv je tudi upoštevanje načel formativnega spremljanja, saj omogoča sprotno spremljanje učenčevega razumevanja, napredka in učnih potreb. Na podlagi pridobljenih informacij lahko izvajalci dodatne strokovne pomoči in učitelji gradiva sproti prilagajajo, spreminjajo stopnjo zahtevnosti nalog, dodajajo ustrezne opore ali uvajajo nove strategije učenja. Takšen pristop omogoča bolj individualizirano podporo ter prispeva k večji učinkovitosti učnega procesa. Pomemben element formativnega spremljanja je tudi kakovostna povratna informacija, ki učencu pomaga prepoznati njegova močna področja, razumeti napake ter načrtovati nadaljnje učenje. Prilagojena učna gradiva tako niso le sredstvo za posredovanje učne vsebine, temveč tudi orodje za spremljanje učenčevega napredka in spodbujanje njegove samostojnosti pri učenju. (Black in Wiliam, 2009; Heritage, 2010; Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2025).

2.3.3 Vrste prilagoditev učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami

Prilagajanje učnih gradiv je pomemben del zagotavljanja dostopnega in učinkovitega učnega procesa za učence s specifičnimi učnimi težavami. Ker se težave med posamezniki razlikujejo glede na vrsto in stopnjo izraženosti, morajo biti tudi prilagoditve individualno načrtovane. Njihov namen ni poenostavljanje učnih ciljev ali zmanjševanje zahtevnosti učne vsebine, temveč odpravljanje ovir, ki učencem otežujejo razumevanje, obdelavo informacij in izkazovanje znanja. V praksi izvajalci dodatne strokovne pomoči najpogosteje uporabljajo jezikovne, grafične, organizacijske, vsebinske in digitalne prilagoditve učnih gradiv. (CAST, 2024; Hall idr., 2012).

<u>Jezikovne prilagoditve</u>

Jezikovne prilagoditve so namenjene predvsem učencem, ki imajo težave z branjem, razumevanjem besedila ali usvajanjem novih pojmov. Vključujejo uporabo preprostejšega jezika, krajših povedi, jasnih navodil, razlago manj znanih izrazov ter poudarjanje ključnih informacij. Pri pripravi gradiv je priporočljivo uporabljati konkretne primere, pregledno oblikovana vprašanja in navodila, ki vsebujejo le eno zahtevo hkrati. Takšne prilagoditve

zmanjšujejo kognitivno obremenitev ter učencem omogočajo, da svojo pozornost usmerijo v razumevanje učne vsebine. Posebej pomembne so pri učencih z disleksijo ter pri učencih z oslabljenim delovnim spominom. (Meyer idr., 2014; CAST, 2024).

Grafične prilagoditve

Grafična oblika učnega gradiva pomembno vpliva na njegovo berljivost in preglednost. Prilagoditve vključujejo uporabo dovolj velike in dobro berljive pisave, ustreznega razmika med vrsticami, pregledne razporeditve besedila ter poudarjanje bistvenih informacij z odebeljenim tiskom ali barvnimi oznakami. Smiselna je tudi uporaba preglednic, shem, miselnih vzorcev, ikon in slikovnega gradiva, ki učencem pomagajo pri organizaciji informacij. Pri grafičnem oblikovanju je treba paziti, da gradivo ni preobremenjeno z različnimi elementi, saj lahko to učenca dodatno zmede in zmanjša njegovo osredotočenost. (Hall idr., 2012; Mayer, 2021).

Organizacijske prilagoditve

Organizacijske prilagoditve se nanašajo predvsem na način razporeditve učne vsebine in posameznih nalog. Daljša besedila je priporočljivo razdeliti na krajše vsebinske enote, zahtevnejše naloge pa na več zaporednih korakov. Učencem pomagajo tudi jasno označeni cilji učne enote, pregledni seznami nalog, kontrolni seznami ter sprotne oporne točke za preverjanje razumevanja. Takšna organizacija gradiv zmanjšuje obremenitev izvršilnih funkcij in delovnega spomina ter omogoča bolj sistematično reševanje nalog. (Alloway, 2018; Gathercole in Alloway, 2008).

Vsebinske prilagoditve

Vsebinske prilagoditve ne pomenijo spreminjanja učnih ciljev, temveč prilagoditev načina predstavitve učne vsebine. Pogosto vključujejo izpostavljanje ključnih informacij, pripravo povzetkov, uporabo konkretnih primerov, povezovanje nove snovi s predhodnim znanjem ter zmanjšanje količine nebistvenih informacij. Pri nekaterih učencih je učinkovita tudi uporaba različnih ravni zahtevnosti nalog ali dodatnih opor, ki učencu pomagajo pri samostojnem reševanju. Cilj takšnih prilagoditev je omogočiti razumevanje bistvenih vsebin brez nepotrebnega povečevanja kognitivne obremenitve. (CAST, 2024; Florian in Black-Hawkins, 2011).

Digitalne prilagoditve

Razvoj digitalnih tehnologij je pomembno razširil možnosti priprave prilagojenih učnih gradiv. Digitalna gradiva omogočajo prilagajanje velikosti pisave, kontrasta, barvnega ozadja, vključevanje zvočnih posnetkov, videov, interaktivnih nalog ter različnih podpornih funkcij, kot so sinteza govora ali pretvorba besedila v govor. Takšne prilagoditve so posebej koristne za učence z disleksijo in drugimi specifičnimi učnimi težavami, saj zmanjšujejo vpliv njihovih primanjkljajev na dostop do učne vsebine. Poleg tega omogočajo večjo individualizacijo učnega procesa in spodbujajo samostojno učenje. (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022; UNESCO, 2023).

Izbira posameznih prilagoditev je vedno odvisna od učenčevih potreb, učnih ciljev in značilnosti specifične učne težave. Učinkovita prilagojena učna gradiva običajno vključujejo kombinacijo različnih vrst prilagoditev, saj posamezna prilagoditev sama po sebi pogosto ne zadostuje. Pri tem imajo izvajalci dodatne strokovne pomoči pomembno strokovno vlogo, saj na podlagi poznavanja učenca presojajo, katere prilagoditve bodo najbolj učinkovite pri posamezni učni vsebini. Njihova naloga ni le priprava gradiv, temveč tudi sprotno spremljanje njihove učinkovitosti ter prilagajanje glede na učenčev napredek in spreminjajoče se potrebe. (Kavkler, 2011; CAST, 2024).

2.4 Vloga izvajalcev dodatne strokovne pomoči pri pripravi prilagojenih učnih gradiv

2.4.1 Naloge in odgovornosti izvajalcev dodatne strokovne pomoči

Izvajalci dodatne strokovne pomoči imajo pomembno vlogo pri zagotavljanju podpore učencem s posebnimi potrebami, med katere sodijo tudi učenci s specifičnimi učnimi težavami. Njihovo delo obsega načrtovanje, izvajanje, spremljanje in vrednotenje podpore, ki temelji na individualnih potrebah učenca. Namen dodatne strokovne pomoči je ustvariti pogoje, v katerih lahko učenec čim uspešneje dosega vzgojno-izobraževalne cilje, razvija svoje potenciale ter se aktivno vključuje v življenje razreda in šole. Naloge izvajalcev dodatne strokovne pomoči opredeljujejo veljavna zakonodaja, podrobneje pa jih usmerjajo strokovna navodila in priporočila Zavoda Republike Slovenije za šolstvo (ZUOPP-1, 2011; Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2025).

Ena izmed temeljnih nalog izvajalcev dodatne strokovne pomoči je prepoznavanje učenčevih močnih področij, primanjkljajev in učnih potreb ter načrtovanje ustreznih oblik podpore. Na

podlagi odločbe o usmeritvi in individualiziranega programa sodelujejo pri določanju ciljev, izbiri prilagoditev ter spremljanju njihove učinkovitosti. Pri svojem delu upoštevajo učenčeve posebnosti, razvojne značilnosti in učne cilje ter skupaj z drugimi strokovnimi delavci oblikujejo podporo, ki spodbuja učenčevo samostojnost in uspešno vključevanje v učni proces (Kavkler, 2011; Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami, 2013).

Pomemben del njihovega dela predstavlja sodelovanje z učitelji, svetovalno službo, starši in drugimi strokovnimi delavci. Redna izmenjava informacij omogoča usklajeno načrtovanje prilagoditev, spremljanje učenčevega napredka ter pravočasno prilagajanje oblik podpore. Raziskave kažejo, da kakovostno sodelovanje med strokovnimi delavci pomembno prispeva k uspešnejšemu vključevanju učencev s posebnimi potrebami v vzgojno-izobraževalni proces, hkrati pa omogoča učinkovitejše reševanje izzivov, ki se pojavljajo pri njihovem delu (Dvornik, 2018; Tutta, 2023).

Pomen sodelovanja potrjuje tudi novejši sistematični pregled raziskav, ki sta ga pripravili Tsibidaki in Vrachna (2025). Avtorici sta pregledali 15 raziskav, objavljenih med letoma 2012 in 2024, ter ugotovili, da učinkovito sodelovanje med izvajalci dodatne strokovne pomoči, učitelji, starši in drugimi strokovnimi delavci pomembno prispeva h kakovostnejšemu načrtovanju podpore ter boljšim učnim izidom učencev. Med najpogostejšimi ovirami za uspešno sodelovanje navajata pomanjkanje časa, veliko delovno obremenitev ter pomanjkljivo usposabljanje za sodelovalno delo.

V zadnjih letih se vloga izvajalcev dodatne strokovne pomoči vse bolj razvija od neposrednega individualnega dela z učencem k sodelovalnemu in svetovalnemu modelu podpore. Poleg neposrednega dela z učencem sodelujejo pri načrtovanju prilagoditev, svetujejo učiteljem pri izvajanju podpore ter prispevajo k oblikovanju vključujočega učnega okolja. Sodobne strokovne smernice poudarjajo, da kakovost dodatne strokovne pomoči temelji na timskem delu, strokovni presoji in usklajenem delovanju vseh udeležencev vzgojno-izobraževalnega procesa (Košnik, 2025; Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2025).

Ker priprava prilagojenih učnih gradiv predstavlja eno izmed pomembnih strokovnih nalog izvajalcev dodatne strokovne pomoči, je v nadaljevanju podrobneje predstavljeno, kako ta proces poteka v praksi ter s katerimi izzivi se pri tem najpogosteje srečujejo.

2.4.2 Priprava prilagojenih učnih gradiv v praksi

Priprava prilagojenih učnih gradiv predstavlja eno izmed osrednjih strokovnih nalog izvajalcev dodatne strokovne pomoči pri delu z učenci s specifičnimi učnimi težavami. Čeprav zakonodaja določa pravico učencev do ustreznih prilagoditev, ne predpisuje enotnega načina priprave učnih gradiv. Izvajalci dodatne strokovne pomoči zato gradiva načrtujejo in pripravljajo na podlagi strokovne presoje, odločbe o usmeritvi, individualiziranega programa ter sprotnega spremljanja učenčevega napredka. Pri tem upoštevajo učenčeve močne strani, primanjkljaje, učni stil ter cilje posameznega predmeta. Takšen način dela omogoča individualizirano podporo, vendar od izvajalcev zahteva veliko strokovnega znanja, prilagodljivosti in ustvarjalnosti (Kavkler, 2011; Košnik, 2025).

V praksi izvajalci dodatne strokovne pomoči najpogosteje pripravljajo prilagojene delovne liste, učne liste, povzetke učne snovi, grafične organizatorje, slikovne opore, kartice za utrjevanje znanja ter različna digitalna gradiva. Pri pripravi izhajajo iz učbenikov, delovnih zvezkov in drugih učnih virov, ki jih prilagodijo glede na potrebe posameznega učenca. Prilagoditve se nanašajo predvsem na jasnejšo obliko navodil, preglednejšo grafično ureditev, poudarjanje ključnih informacij, uporabo slikovnega gradiva ter razdelitev zahtevnejših nalog na manjše vsebinske sklope. Namen takšnih prilagoditev ni spreminjanje učnih ciljev, temveč zagotavljanje enakovrednega dostopa do učnih vsebin (CAST, 2024; Hall idr., 2012).

Način prilagajanja gradiv je vedno odvisen od značilnosti posamezne specifične učne težave. Pri učencu z disleksijo lahko izvajalec dodatne strokovne pomoči besedilo preoblikuje tako, da uporabi večjo in preglednejšo pisavo, poveča razmik med vrsticami, poudari ključne informacije ter daljše odstavke razdeli na krajše vsebinske enote. Navodila oblikuje v krajših povedih, zahtevnejše strokovne izraze pa pojasni ali ponazori s primeri. Takšna prilagoditev zmanjšuje obremenitev pri branju in omogoča, da učenec svojo pozornost usmeri predvsem v razumevanje učne vsebine (Meyer idr., 2014; CAST, 2024).

Pri učencu z diskalkulijo je poudarek prilagoditev nekoliko drugačen. Besedilne matematične naloge je smiselno razdeliti na posamezne korake, uporabiti preglednice, barvno označiti pomembne podatke, vključiti slikovne prikaze ali konkretne didaktične pripomočke ter dodati rešen zgled podobne naloge. Na ta način učenec lažje razume postopek reševanja, hkrati pa se zmanjša obremenitev delovnega spomina in izvršilnih funkcij (Alloway, 2018; Mayer, 2021).

Eden izmed ključnih elementov priprave prilagojenih gradiv predstavlja tudi prilagajanje navodil. Namesto daljšega navodila, ki vsebuje več zahtev hkrati, izvajalci dodatne strokovne pomoči navodila pogosto razdelijo na več krajših zaporednih korakov. Posamezne korake lahko oštevilčijo, vizualno poudarijo ali dopolnijo s simboli in slikami, kar učencem olajša orientacijo med reševanjem naloge. Takšne prilagoditve so posebej učinkovite pri učencih s težavami na področju izvršilnih funkcij, saj zmanjšujejo možnost, da bi učenec spregledal posamezen del navodila ali izgubil pregled nad potekom dela (Gathercole in Alloway, 2008; Meltzer, 2018).

Pomemben del priprave prilagojenih učnih gradiv predstavlja tudi sodelovanje z učitelji. Izvajalci dodatne strokovne pomoči skupaj z učitelji načrtujejo prilagoditve, usklajujejo učne cilje ter izmenjujejo informacije o učenčevem napredku. Takšno sodelovanje prispeva k večji povezanosti med dodatno strokovno pomočjo in rednim poukom ter omogoča, da učenec uporablja podobne strategije učenja pri različnih predmetih (Paulsrud in Nilholm, 2023; Tutta, 2023). Učinkovitost sodelovanja med učitelji in izvajalci dodatne strokovne pomoči potrjuje sistematični pregled raziskav, ki sta ga izvedla Paulsrud in Nilholm (2023). Avtorja sta pregledala raziskave o sodelovanju med učitelji in specialnimi pedagogi ter ugotovila, da redno sodelovanje pomembno prispeva k uspešnejšemu načrtovanju prilagoditev, večji usklajenosti podpore in boljšim učnim izidom učencev s posebnimi potrebami. Hkrati opozarjata, da je najpogosteje izpostavljena ovira za učinkovito sodelovanje pomanjkanje časa za skupno načrtovanje.

Podobno ugotavlja tudi Alhossyan (2023), ki je v sistematičnem pregledu 17 raziskav proučeval sodelovanje med učitelji in specialnimi pedagogi. Ugotovil je, da redno skupno načrtovanje pouka, izmenjava prilagojenih učnih gradiv in jasno opredeljene vloge strokovnih delavcev pozitivno vplivajo na učne dosežke učencev s posebnimi potrebami ter izboljšujejo učinkovitost inkluzivnega poučevanja.

Priprava prilagojenih učnih gradiv ni enkratna dejavnost, temveč neprekinjen proces. Gradiva je treba sproti dopolnjevati in prilagajati glede na učenčev napredek, spreminjajoče se potrebe ter učne cilje. Izvajalci dodatne strokovne pomoči zato redno spremljajo učinkovitost uporabljenih prilagoditev in presojajo, katere strategije pri posameznem učencu prispevajo k uspešnejšemu učenju. V raziskavi Bašelj (2023) izvajalci dodatne strokovne pomoči poudarjajo, da individualizirani program razumejo predvsem kot proces načrtovanja, prilagajanja in sprotnega vrednotenja podpore, pri čemer izpostavljajo pomen kakovostnih prilagoditev ter

timskega sodelovanja. Hkrati opozarjajo, da administrativne obveznosti pogosto zmanjšujejo čas, ki bi ga lahko namenili neposredni pripravi gradiv in delu z učenci.

V zadnjih letih postajajo pomemben del priprave učnih gradiv tudi digitalna orodja, ki omogočajo hitrejše oblikovanje gradiv, lažje grafične prilagoditve ter pripravo interaktivnih dejavnosti. Kljub temu strokovna literatura poudarja, da kakovosti prilagojenega učnega gradiva ne določa uporaba tehnologije sama po sebi, temveč predvsem strokovna presoja izvajalca dodatne strokovne pomoči. Digitalna orodja predstavljajo podporo pri delu, vendar ne morejo nadomestiti poznavanja učenčevih potreb, sodelovanja z učitelji in premišljenega načrtovanja prilagoditev (UNESCO, 2023; Utami idr., 2025).

2.4.3 Izzivi pri pripravi prilagojenih učnih gradiv

Priprava prilagojenih učnih gradiv predstavlja zahtevno strokovno nalogo, ki od izvajalcev dodatne strokovne pomoči zahteva poglobljeno poznavanje učenčevih posebnih vzgojno-izobraževalnih potreb, učnih načrtov ter različnih didaktičnih pristopov. Poleg strokovnega znanja priprava kakovostnih gradiv zahteva tudi veliko časa, ustvarjalnosti in sprotnega prilagajanja, saj morajo biti gradiva usklajena z individualnimi potrebami posameznega učenca. Zaradi raznolikosti specifičnih učnih težav univerzalne rešitve praviloma niso mogoče, zato izvajalci dodatne strokovne pomoči gradiva pogosto pripravljajo ali prilagajajo sami (Košnik, 2025).

V slovenskem prostoru izvajalci dodatne strokovne pomoči med največjimi izzivi izpostavljajo časovno obremenitev. Poleg neposrednega dela z učenci opravljajo številne druge strokovne naloge, kot so priprava individualiziranih programov, sodelovanje na timskih sestankih, spremljanje napredka učencev, sodelovanje s starši ter administrativne obveznosti. Zaradi tega pogosto primanjkuje časa za pripravo kakovostnih prilagojenih učnih gradiv, čeprav prav ta predstavljajo pomemben del učinkovite podpore učencem s specifičnimi učnimi težavami (Bašelj, 2023).

Dodatni izziv predstavlja tudi omejena dostopnost že pripravljenih kakovostnih prilagojenih gradiv. Čeprav so izvajalcem na voljo različni učbeniki, delovni zvezki in spletni viri, jih je zaradi različnih potreb učencev pogosto treba dodatno prilagoditi. Posledično izvajalci dodatne strokovne pomoči veliko gradiv pripravijo sami ali pa že obstoječa gradiva bistveno predelajo.

Takšen način dela omogoča večjo individualizacijo, hkrati pa povečuje časovno obremenitev strokovnih delavcev (Tutta, 2023).

Pomemben dejavnik kakovostne priprave učnih gradiv je tudi sodelovanje z učitelji in drugimi strokovnimi delavci. Izmenjava informacij o učenčevem napredku, skupno načrtovanje prilagoditev ter usklajevanje učnih ciljev prispevajo k učinkovitejši podpori učencem. Slovenske raziskave kažejo, da si izvajalci dodatne strokovne pomoči želijo več možnosti za timsko načrtovanje in izmenjavo primerov dobre prakse, saj to zmanjšuje podvajanje dela ter prispeva k pripravi kakovostnejših gradiv (Dvornik, 2018; Tutta, 2023).

V zadnjih letih se kot pomembna podpora pri pripravi prilagojenih učnih gradiv uveljavljajo tudi digitalna orodja. Ta omogočajo hitrejše oblikovanje gradiv, uporabo slikovnih in grafičnih elementov ter prilagajanje besedila posameznemu učencu. Kljub številnim prednostim pa učinkovita uporaba digitalnih orodij zahteva ustrezne digitalne kompetence ter stalno strokovno izpopolnjevanje izvajalcev dodatne strokovne pomoči. Zavod Republike Slovenije za šolstvo zato poudarja pomen kontinuiranega strokovnega razvoja, sodelovanja med strokovnimi delavci ter izmenjave kakovostnih didaktičnih gradiv, ki lahko prispevajo k učinkovitejši podpori učencem s posebnimi potrebami (Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2025).

2.5 Sodobni trendi pri pripravi prilagojenih učnih gradiv: primerjava slovenskih in mednarodnih usmeritev

V zadnjih letih se področje priprave prilagojenih učnih gradiv hitro razvija pod vplivom inkluzivnega izobraževanja, digitalizacije in razvoja novih tehnologij. Medtem ko je bilo prilagajanje učnih gradiv v preteklosti usmerjeno predvsem v naknadno prilagajanje že obstoječih učnih vsebin posameznemu učencu, sodobni pristopi poudarjajo načrtovanje gradiv, ki so že v osnovi dostopna čim širšemu krogu učencev. Takšen premik pomeni prehod od individualnega prilagajanja k oblikovanju vključujočega učnega okolja, ki upošteva raznolikost učencev že v fazi načrtovanja pouka (CAST, 2024; UNESCO, 2023).

Eno najpomembnejših sodobnih izhodišč predstavlja Universal Design for Learning (UDL) oziroma univerzalno načrtovanje za učenje. Posodobljene smernice UDL Guidelines 3.0 poudarjajo, da morajo učna gradiva omogočati več načinov predstavitve informacij, različne možnosti izražanja znanja ter raznolike načine vključevanja učencev v učni proces. Namesto

iskanja prilagoditev šele po ugotovljenih težavah posameznega učenca UDL spodbuja načrtovanje učnih gradiv, ki so že od začetka dovolj prilagodljiva za učence z različnimi sposobnostmi, učnimi stili in posebnimi potrebami. Takšen pristop zmanjšuje potrebo po številnih naknadnih prilagoditvah ter prispeva k večji dostopnosti izobraževanja za vse učence (CAST, 2024).

Med pomembnejše sodobne trende sodi tudi razvoj odprtih izobraževalnih virov (Open Educational Resources – OER). Gre za prosto dostopna učna gradiva, ki jih lahko učitelji in drugi strokovni delavci zakonito uporabljajo, prilagajajo ter delijo z drugimi. Takšni viri omogočajo hitrejšo pripravo prilagojenih učnih gradiv, zmanjšujejo podvajanje dela med strokovnimi delavci in spodbujajo izmenjavo primerov dobre prakse. UNESCO (2019) poudarja, da odprti izobraževalni viri prispevajo k večji dostopnosti kakovostnega izobraževanja, hkrati pa omogočajo učinkovitejše prilagajanje gradiv različnim skupinam učencev.

Poleg vsebinskih prilagoditev postaja vse pomembnejša tudi digitalna dostopnost učnih gradiv. Mednarodne smernice priporočajo, da so elektronska gradiva oblikovana skladno z načeli dostopnosti, kar pomeni uporabo pregledne strukture dokumentov, ustreznih naslovov, opisov slik, zadostnega kontrasta med besedilom in ozadjem, možnosti navigacije s tipkovnico ter združljivosti z bralniki zaslona. Posebno pozornost namenjajo tudi pripravi dostopnih dokumentov PDF, saj nepravilno oblikovani dokumenti pogosto predstavljajo pomembno oviro za učence s specifičnimi učnimi težavami ali drugimi posebnimi potrebami (World Wide Web Consortium [W3C], 2023; European Commission, 2023).

Pomen digitalne dostopnosti potrjuje tudi sistematični pregled, ki sta ga izvedla Bong in Chen (2024). Avtorja sta analizirala 16 znanstvenih raziskav o usposabljanju strokovnih delavcev za pripravo dostopnih digitalnih gradiv ter ugotovila, da številni učitelji in drugi strokovni delavci nimajo dovolj znanja za pripravo digitalno dostopnih učnih gradiv. Kot ključne vsebine usposabljanj izpostavljata poznavanje različnih vrst ovir pri učenju, zakonodaje s področja dostopnosti ter praktičnih načinov priprave dostopnih digitalnih učnih gradiv.

Temelj digitalne dostopnosti predstavljajo Smernice za dostopnost spletnih vsebin (Web Content Accessibility Guidelines – WCAG 2.2), ki določajo priporočila za pripravo digitalnih gradiv, dostopnih različnim uporabnikom. Čeprav so bile smernice razvite predvsem za spletna mesta, se njihova načela vse pogosteje uporabljajo tudi pri pripravi digitalnih učnih gradiv.

Priporočajo uporabo razumljivega jezika, ustrezno strukturiranih dokumentov, alternativnih opisov slik ter možnosti prilagajanja prikaza besedila posameznemu uporabniku. Takšne rešitve koristijo ne le učencem s posebnimi potrebami, temveč izboljšujejo uporabniško izkušnjo vseh učencev (W3C, 2023).

Vse izrazitejši razvojni trend predstavlja tudi uporaba umetne inteligence pri pripravi učnih gradiv. Generativna orodja umetne inteligence omogočajo hitro pripravo povzetkov učnih vsebin, prilagajanje zahtevnosti besedila, oblikovanje različnih tipov nalog, pripravo vizualnih prikazov ter ustvarjanje več različic istega učnega gradiva glede na potrebe posameznega učenca. Pri delu izvajalcev dodatne strokovne pomoči lahko takšna orodja pomembno zmanjšajo čas priprave gradiv in povečajo možnosti individualizacije poučevanja. Kljub številnim prednostim pa strokovna literatura opozarja, da umetna inteligenca ne more nadomestiti strokovne presoje izvajalca dodatne strokovne pomoči, saj ne pozna učenčevih posebnih potreb, ciljev individualiziranega programa in širšega pedagoškega konteksta. Zato je njena uporaba smiselna predvsem kot podpora strokovnemu delu in ne kot njegova zamenjava (UNESCO, 2023; European Commission, 2023).

UNESCO (2023) poudarja, da lahko generativna umetna inteligenca pomembno prispeva k pripravi individualiziranih učnih gradiv, vendar le ob kritični presoji strokovnega delavca. Organizacija opozarja, da morajo biti rezultati umetne inteligence vedno strokovno pregledani, saj lahko vsebujejo netočnosti, pristranskosti ali vsebine, ki niso prilagojene posameznemu učencu.

Primerjava slovenskega in mednarodnega prostora kaže, da v Sloveniji priprava prilagojenih učnih gradiv še vedno v veliki meri temelji na individualnem delu izvajalcev dodatne strokovne pomoči. Gradiva pogosto nastajajo za posameznega učenca in jih izvajalci pripravljajo ali bistveno prilagajajo sami. Takšen pristop omogoča visoko stopnjo individualizacije, vendar predstavlja tudi veliko časovno obremenitev ter otežuje sistematično izmenjavo kakovostnih gradiv med strokovnimi delavci (Bašelj, 2023; Košnik, 2025). V mednarodnem prostoru pa vse več poudarka namenjajo razvoju skupnih digitalnih repozitorijev, odprtih izobraževalnih virov, univerzalnemu načrtovanju učnih gradiv ter uporabi sodobnih digitalnih tehnologij, s katerimi želijo zmanjšati potrebo po ponavljajočem pripravljanju podobnih gradiv (UNESCO, 2023; CAST, 2024).

Kljub razlikam imata slovenska in mednarodna praksa skupno izhodišče: kakovostna učna gradiva morajo izhajati iz potreb učenca ter omogočati njegovo aktivno vključevanje v učni proces. Sodobni razvoj področja kaže, da bo priprava prilagojenih učnih gradiv v prihodnje vse bolj temeljila na povezovanju strokovnega znanja izvajalcev dodatne strokovne pomoči, načel univerzalnega načrtovanja za učenje, digitalne dostopnosti in premišljene uporabe umetne inteligence. Takšen pristop lahko pomembno prispeva k večji dostopnosti učnih gradiv, učinkovitejšemu delu strokovnih delavcev ter kakovostnejši podpori učencem s specifičnimi učnimi težavami.

Čeprav razvoj digitalnih tehnologij, odprtih izobraževalnih virov in umetne inteligence odpira številne nove možnosti za pripravo prilagojenih učnih gradiv, ostaja strokovna presoja izvajalcev dodatne strokovne pomoči ključni dejavnik njihove kakovosti in učinkovitosti. Nobeno digitalno orodje ne more nadomestiti poglobljenega poznavanja učenčevih posebnih vzgojno-izobraževalnih potreb, njegovih močnih področij, primanjkljajev ter ciljev individualiziranega programa. Sodobne tehnologije zato predstavljajo predvsem podporo strokovnemu delu, ki lahko izvajalcem olajša pripravo gradiv, ne morejo pa nadomestiti njihove pedagoške in strokovne presoje. Prihodnji razvoj področja bo zato temeljil predvsem na povezovanju strokovnega znanja izvajalcev dodatne strokovne pomoči, sodelovanja med strokovnimi delavci ter smiselne uporabe sodobnih digitalnih rešitev. Le takšen celovit pristop lahko zagotavlja pripravo kakovostnih, dostopnih in individualiziranih učnih gradiv, ki učencem s specifičnimi učnimi težavami omogočajo uspešno vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces (UNESCO, 2023; CAST, 2024; European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022).

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Hipoteze raziskave

Na podlagi pregleda strokovne in znanstvene literature ter namena raziskave smo oblikovali naslednje hipoteze:

H1: Izvajalci dodatne strokovne pomoči prilagojena učna gradiva za učence s specifičnimi učnimi težavami pripravljajo pogosto.

Priprava prilagojenih učnih gradiv predstavlja pomemben del podpore učencem s specifičnimi učnimi težavami. Ker se njihove učne potrebe med seboj razlikujejo, izvajalci dodatne strokovne pomoči pogosto pripravljajo ali prilagajajo gradiva glede na posameznikove zmožnosti in cilje.

H2: Izvajalci dodatne strokovne pomoči najpogosteje pripravljajo prilagojena učna gradiva samostojno.

Čeprav so na voljo različna učna gradiva, pogosto ne ustrezajo specifičnim potrebam posameznega učenca. Zato izvajalci dodatne strokovne pomoči gradiva pogosto oblikujejo ali prilagajajo sami.

H3: Izvajalci dodatne strokovne pomoči pripravo prilagojenih učnih gradiv ocenjujejo kot časovno zahtevno.

Priprava kakovostnih prilagojenih učnih gradiv zahteva načrtovanje, poznavanje učenčevih potreb ter prilagajanje vsebin in nalog. Zaradi tega lahko predstavlja pomembno časovno obremenitev izvajalcev dodatne strokovne pomoči.

H4: Izvajalci dodatne strokovne pomoči menijo, da je ponudba kakovostnih prilagojenih učnih gradiv nezadostna.

Na voljo je vse več učnih gradiv, vendar njihova vsebina pogosto ni dovolj prilagojena različnim oblikam specifičnih učnih težav. Posledično morajo izvajalci dodatne strokovne pomoči gradiva pogosto dodatno prilagajati ali izdelovati sami.

H5: Izvajalci dodatne strokovne pomoči ocenjujejo, da bi večja dostopnost kakovostnih prilagojenih učnih gradiv olajšala njihovo delo.

Večja dostopnost strokovno pripravljenih in kakovostnih prilagojenih učnih gradiv bi lahko zmanjšala čas, namenjen pripravi gradiv, ter omogočila več časa za neposredno delo z učenci.

3.2 Raziskovalni vzorec

V raziskavi je sodelovalo 56 strokovnih delavcev, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč učencem s specifičnimi učnimi težavami v osnovni šoli s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. V raziskavo so bili vključeni izvajalci dodatne strokovne pomoči z različnimi strokovnimi izobrazbami, različno dolžino delovnih izkušenj ter izkušnjami z izvajanjem dodatne strokovne pomoči v različnih vzgojno-izobraževalnih obdobjih osnovne šole.

Vzorec je bil priložnostni, saj so v raziskavi sodelovali strokovni delavci, ki so se prostovoljno odzvali na povabilo k izpolnjevanju spletnega anketnega vprašalnika. Pogoj za sodelovanje v raziskavi je bilo izvajanje dodatne strokovne pomoči učencem s specifičnimi učnimi težavami.

Značilnosti raziskovalnega vzorca smo podrobneje ugotavljali z uvodnimi vprašanji anketnega vprašalnika, ki so se nanašala na dolžino delovnih izkušenj na področju izvajanja dodatne strokovne pomoči, strokovno izobrazbo, vzgojno-izobraževalno obdobje, v katerem anketiranci najpogosteje izvajajo dodatno strokovno pomoč, ter število učencev s specifičnimi učnimi težavami, s katerimi trenutno izvajajo dodatno strokovno pomoč.

3.3 Raziskovalni instrument in postopek zbiranja podatkov

Za zbiranje podatkov smo uporabili spletni anketni vprašalnik, oblikovan za namen raziskave. Namenjen je bil strokovnim delavcem, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč učencem s specifičnimi učnimi težavami. Vprašalnik je obsegal 19 vprašanj zaprtega, polodprtega in odprtega tipa ter sklope trditev, ki so jih anketiranci ocenjevali na petstopenjskih Likertovih lestvicah.

Uvodni del vprašalnika je bil namenjen pridobivanju osnovnih podatkov o anketirancih in njihovem delu. V nadaljevanju so se vprašanja nanašala na pogostost priprave oziroma prilagajanja učnih gradiv, vrste gradiv in načine njihovega pridobivanja, delež gradiv, ki jih izvajalci pripravijo oziroma prilagodijo sami, najpogosteje uporabljene prilagoditve ter dejavnike, ki jih pri prilagajanju gradiv upoštevajo. Vprašalnik je zajemal tudi vprašanja o času, namenjenem pripravi gradiv, zaznanih ovirah pri njihovi pripravi, dostopnosti in kakovosti že pripravljenih gradiv ter podpori, ki jo imajo izvajalci pri svojem delu. V zaključnem delu so

anketiranci ocenjevali potrebe po dodatnih oblikah podpore, omogočeno pa jim je bilo tudi, da z odprtim odgovorom dodajo svoje izkušnje, mnenja ali primere dobre prakse.

Zbiranje podatkov je potekalo s pomočjo spletnega anketnega vprašalnika, ki je bil posredovan v Facebook skupinah, namenjenih strokovnim delavcem na področju vzgoje in izobraževanja ter izvajalcem dodatne strokovne pomoči. Sodelovanje v raziskavi je bilo prostovoljno in anonimno. Anketiranci so bili pred začetkom izpolnjevanja seznanjeni z namenom raziskave in uporabo pridobljenih podatkov izključno za raziskovalne namene. Izpolnjevanje vprašalnika je trajalo približno 8–10 minut.

3.4 Postopek obdelave podatkov

Pridobljene podatke smo obdelali z metodami deskriptivne statistike. Pri vprašanjih zaprtega tipa smo izračunali frekvence in odstotne deleže posameznih odgovorov. Pri vprašanjih, pri katerih so anketiranci odgovarjali s pomočjo petstopenjskih Likertovih lestvic, smo poleg frekvenčne porazdelitve odgovorov izračunali tudi aritmetične sredine, ki omogočajo preglednejšo primerjavo ocen posameznih trditev oziroma dejavnikov.

Pri vprašanjih z možnostjo izbire več odgovorov smo rezultate prikazali s številom in deležem anketirancev, ki so izbrali posamezni odgovor. Ker je bilo pri teh vprašanjih mogoče izbrati več možnosti, seštevek odstotnih deležev lahko presega 100 %.

Odgovore na odprto vprašanje smo pregledali in vsebinsko razvrstili glede na ponavljajoče se teme. Na podlagi podobnosti odgovorov smo oblikovali vsebinske kategorije, s katerimi smo povzeli najpogosteje izražene izkušnje, mnenja in primere dobre prakse.

Rezultate smo prikazali grafično ter jih interpretirali glede na zastavljena raziskovalna vprašanja in hipoteze.

3.5 Etični vidik raziskave

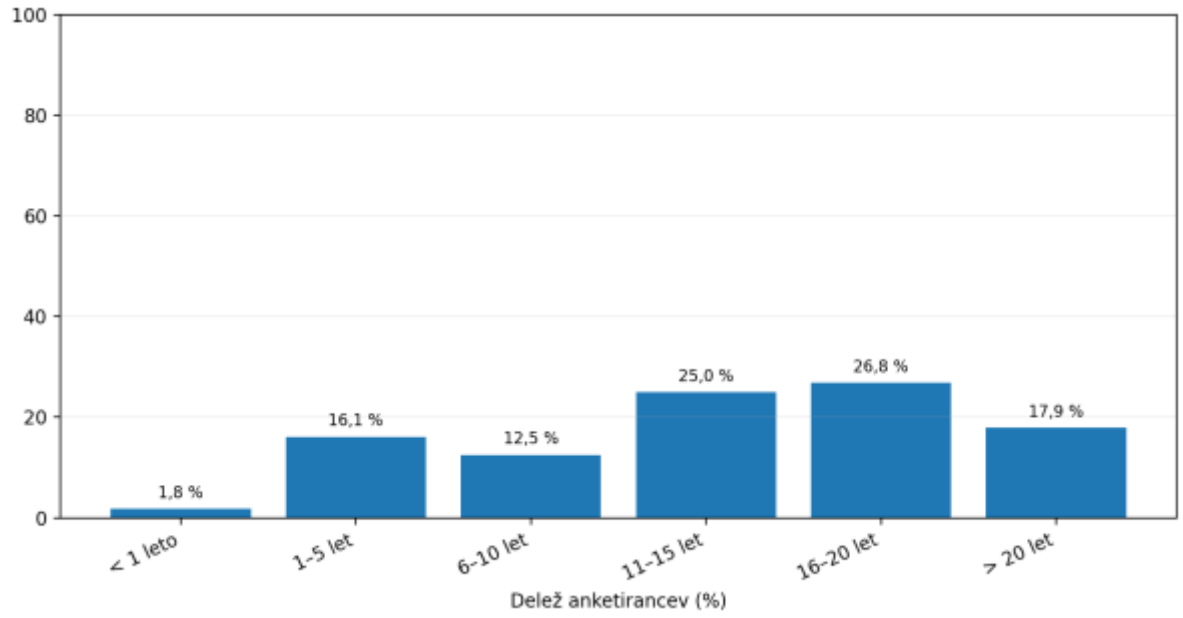
Pri izvedbi raziskave smo upoštevali temeljna etična načela raziskovanja. Sodelovanje v raziskavi je bilo prostovoljno in anonimno. Anketiranci so bili pred začetkom izpolnjevanja vprašalnika seznanjeni z namenom raziskave ter z dejstvom, da bodo pridobljeni podatki uporabljeni izključno za raziskovalne namene in predstavljeni v zbirni obliki.

Vprašalnik ni zahteval osebnih podatkov, na podlagi katerih bi bilo mogoče identificirati posameznega anketiranca. Sodelujoči so se za sodelovanje odločili prostovoljno, z izpolnitvijo in oddajo vprašalnika pa so izrazili soglasje za uporabo svojih odgovorov v okviru raziskave.

Pri obdelavi in predstavitvi rezultatov smo podatke obravnavali zaupno ter jih prikazali na ravni celotnega raziskovalnega vzorca. Tudi odgovori na odprto vprašanje so bili pri analizi uporabljeni na način, ki ne omogoča prepoznavanja posameznih sodelujočih.

3.6 Rezultati raziskave

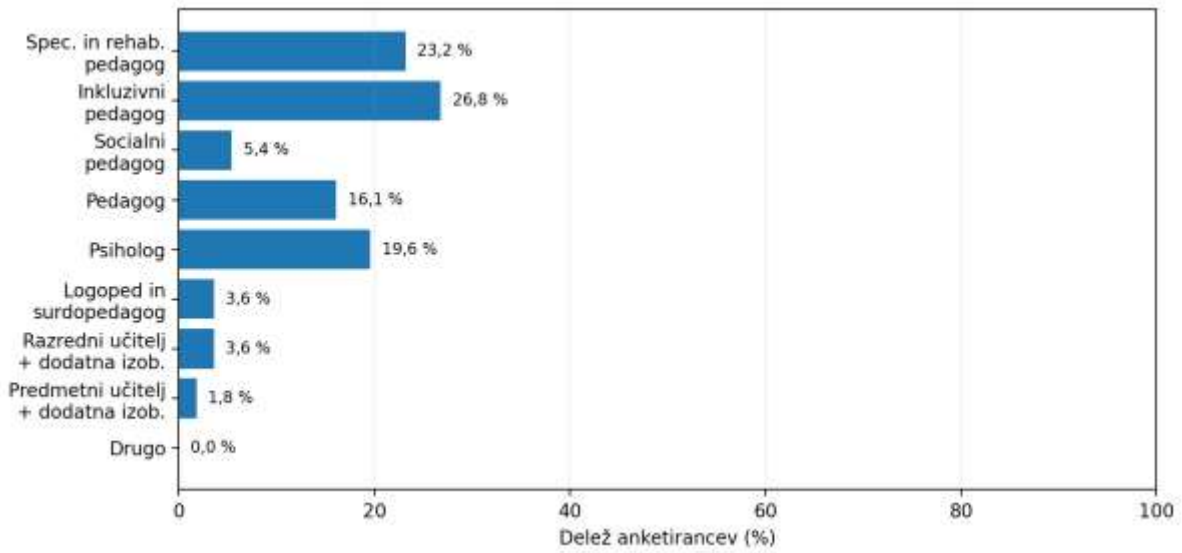
Graf 1 prikazuje delovne izkušnje anketirancev na področju izvajanja dodatne strokovne pomoči.

Graf 1: Delovne izkušnje anketirancev

Iz grafa je razvidno, da ima največ anketirancev od 16 do 20 let delovnih izkušenj (26,8 %), sledijo anketiranci z 11 do 15 leti delovnih izkušenj (25,0 %). Več kot 20 let delovnih izkušenj ima 17,9 % anketirancev, od 1 do 5 let 16,1 %, od 6 do 10 let pa 12,5 %. Najmanj anketirancev ima manj kot eno leto delovnih izkušenj (1,8 %).

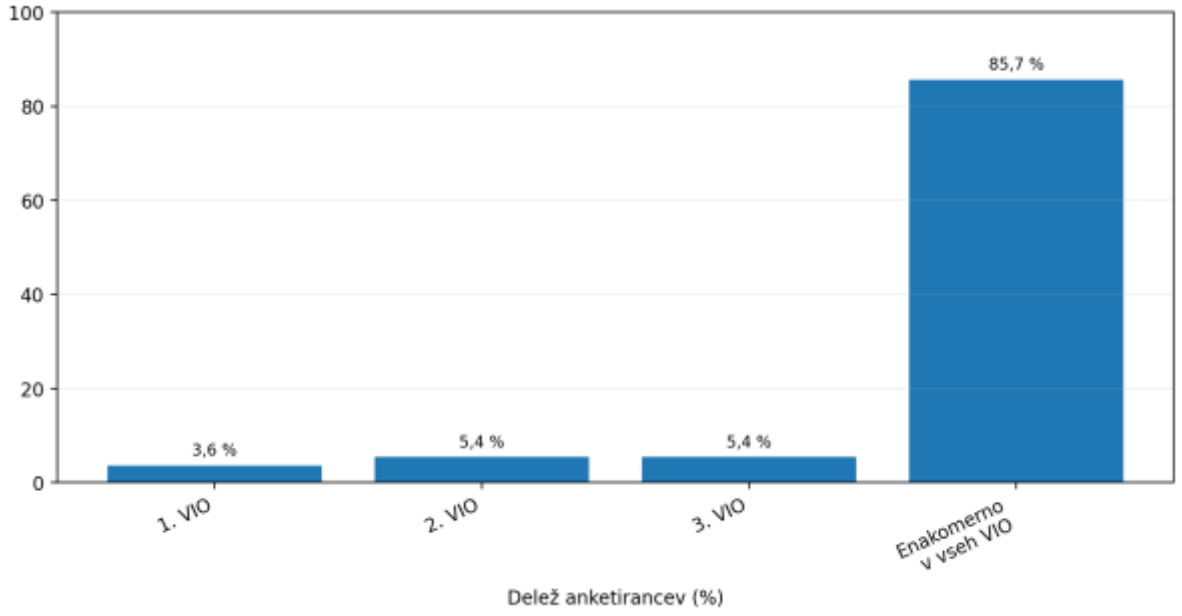
Graf 2 predstavlja strokovno izobrazbo anketirancev.

Graf 2: Strokovna izobrazba anketirancev

Iz grafa je razvidno, da je bilo med anketiranci največ inkluzivnih pedagogov (26,8 %), sledijo specialni in rehabilitacijski pedagogi (23,2 %), psihologi (19,6 %) in pedagogi (16,1 %). Manjši delež predstavljajo socialni pedagogi (5,4 %), logopedi in surdopedagogi (3,6 %) ter učitelji razrednega pouka z ustrezno dodatno izobrazbo (3,6 %). Najmanj je bilo predmetnih učiteljev z ustrezno dodatno izobrazbo (1,8 %). Možnosti drugo ni izbral nihče.

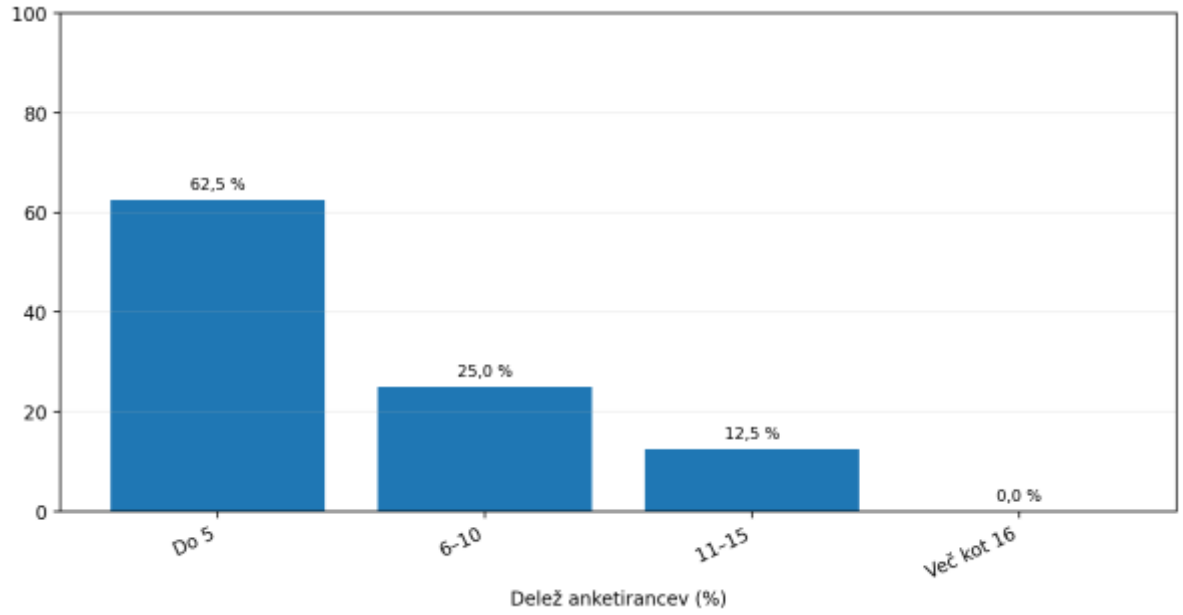
Z grafom 3 je predstavljeno, v katerem vzgojno-izobraževalnem obdobju anketiranci najpogosteje izvajajo dodatno strokovno pomoč.

Graf 3: Vzgojno-izobraževalno obdobje izvajanja dodatne strokovne pomoči

Iz grafa je razvidno, da velika večina anketirancev dodatno strokovno pomoč izvaja enakomerno v vseh vzgojno-izobraževalnih obdobjih (85,7 %). V 2. vzgojno-izobraževalnem obdobju jo najpogosteje izvaja 5,4 % anketirancev, enak delež pa tudi v 3. vzgojno-izobraževalnem obdobju. Najmanj anketirancev dodatno strokovno pomoč najpogosteje izvaja v 1. vzgojno-izobraževalnem obdobju (3,6 %).

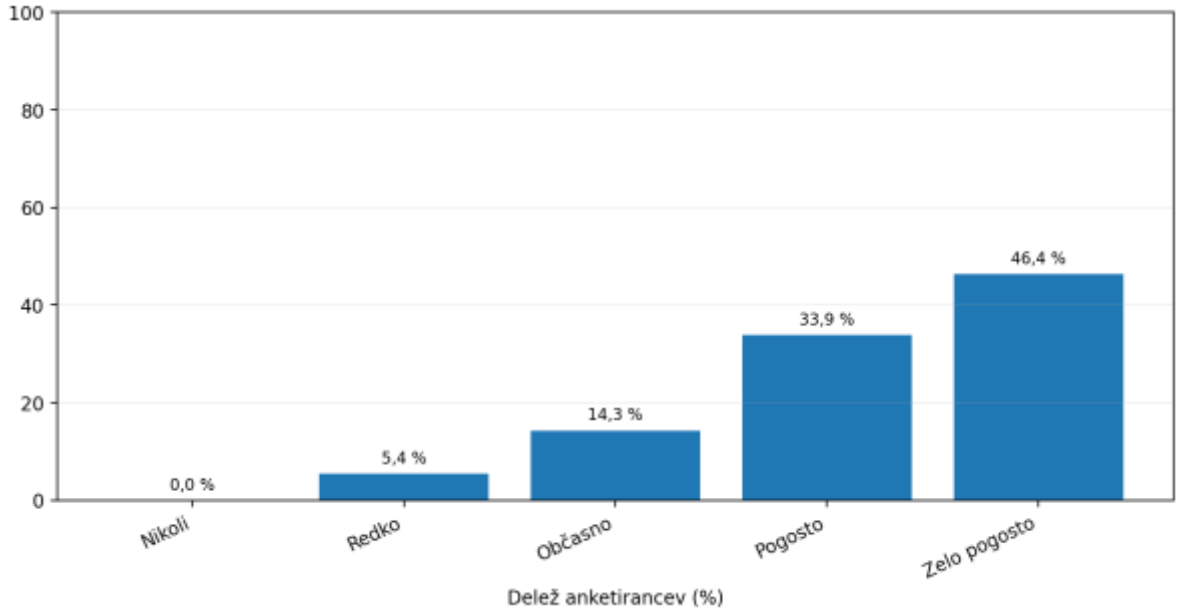
Graf 4 prikazuje število učencev s specifičnimi učnimi težavami, s katerimi anketiranci trenutno izvajajo dodatno strokovno pomoč.

Graf 4: Število učencev s specifičnimi učnimi težavami, vključenih v dodatno strokovno pomoč

Iz grafa je razvidno, da največ anketirancev trenutno izvaja dodatno strokovno pomoč z do 5 učenci s specifičnimi učnimi težavami (62,5 %). Četrtina anketirancev (25,0 %) jo izvaja s 6 do 10 učenci, 12,5 % pa z 11 do 15 učenci. Nihče izmed anketirancev trenutno ne izvaja dodatne strokovne pomoči z več kot 16 učenci s specifičnimi učnimi težavami.

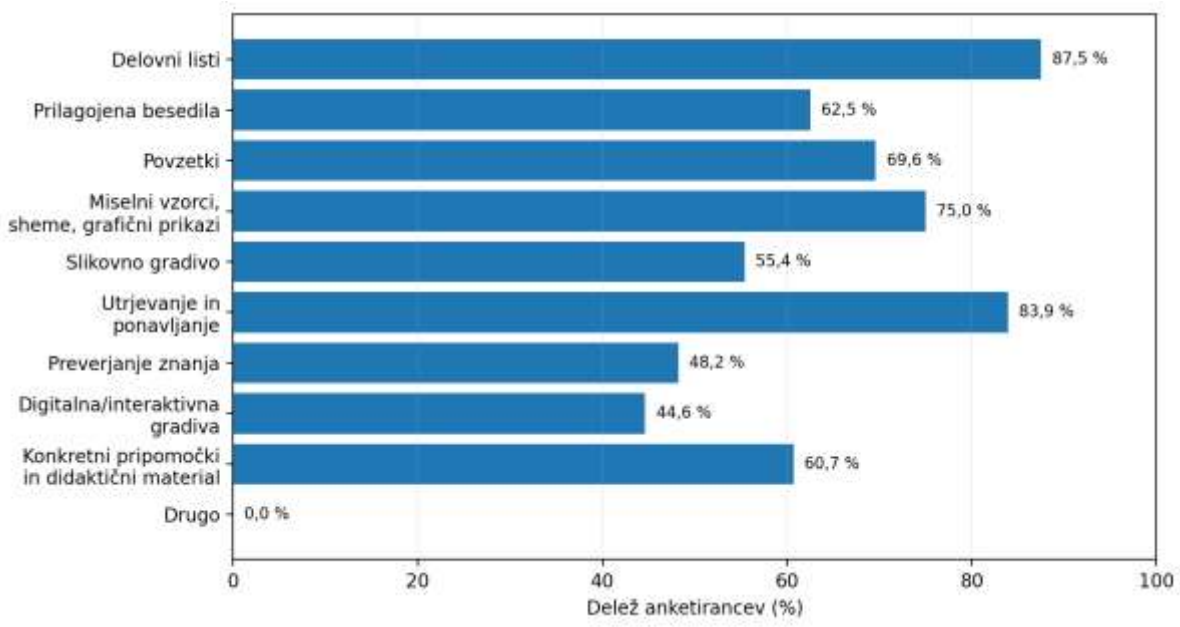
Pogostost priprave oziroma prilagajanja učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami je predstavljena v grafu 5.

Graf 5: Pogostost priprave oziroma prilagajanja učnih gradiv

Iz grafa je razvidno, da skoraj polovica anketirancev učna gradiva za učence s specifičnimi učnimi težavami pripravlja oziroma prilagaja zelo pogosto (46,4 %), pogosto pa to počne 33,9 % anketirancev. Občasno učna gradiva pripravlja oziroma prilagaja 14,3 % anketirancev, redko pa 5,4 %. Nihče izmed anketirancev ni navedel, da učnih gradiv nikoli ne pripravlja oziroma prilagaja.

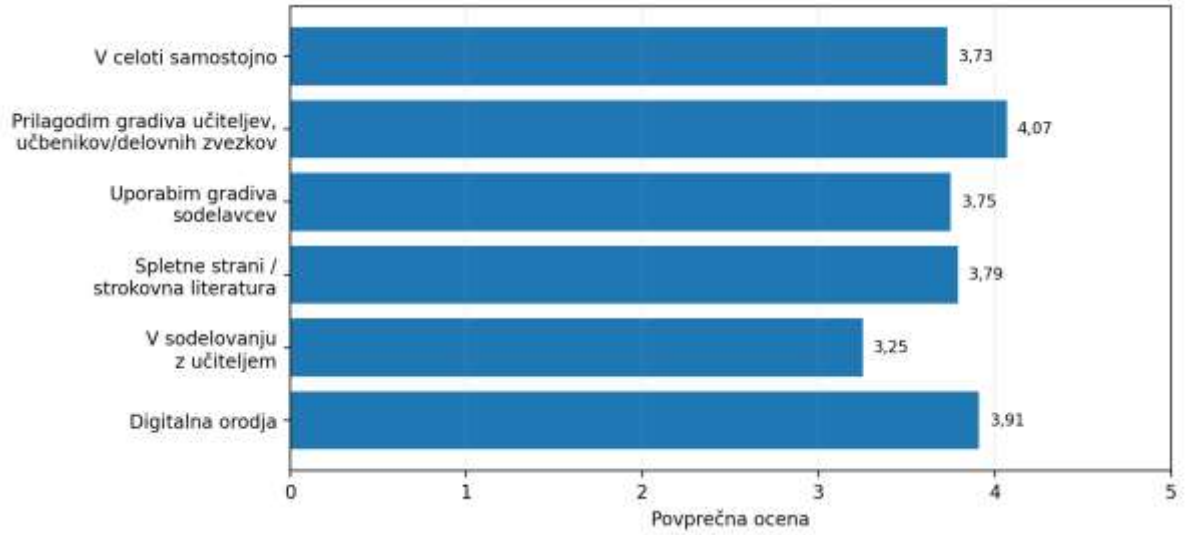
V grafu 6 so predstavljene vrste prilagojenih učnih gradiv, ki jih anketiranci najpogosteje pripravljajo oziroma prilagajajo.

Graf 6: Vrste prilagojenih učnih gradiv, ki jih anketiranci najpogosteje pripravljajo oziroma prilagajajo

Iz grafa je razvidno, da anketiranci najpogosteje pripravljajo oziroma prilagajajo delovne liste (87,5 %) ter gradiva za utrjevanje in ponavljanje (83,9 %). Pogosto pripravljajo tudi miselne vzorce, sheme in grafične prikaze (75,0 %), povzetke učne snovi (69,6 %) ter prilagojena besedila za branje (62,5 %). Konkretne pripomočke in didaktični material pripravlja 60,7 % anketirancev, slikovno gradivo 55,4 %, gradiva za preverjanje znanja 48,2 %, digitalna ali interaktivna gradiva pa 44,6 %. Možnosti drugo ni izbral nihče.

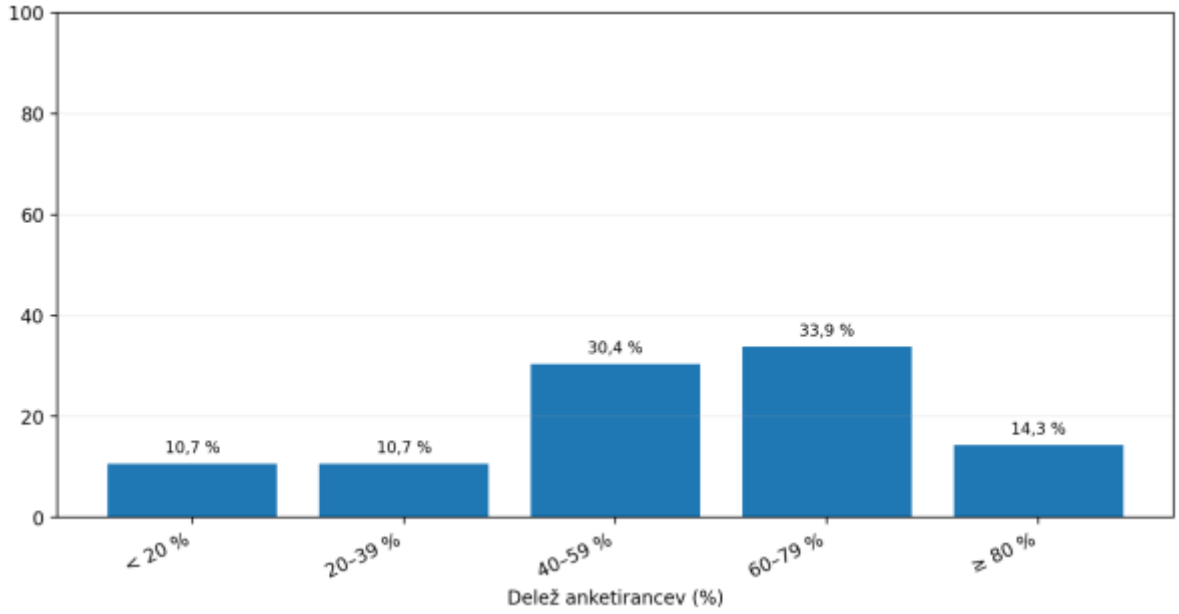
Načine pridobivanja in priprave učnih gradiv glede na pogostost njihove uporabe prikazuje graf 7.

Graf 7: Pogostost različnih načinov pridobivanja in priprave učnih gradiv

Iz grafa je razvidno, da anketiranci najpogosteje prilagajajo gradiva učiteljev, učbenikov ali delovnih zvezkov (M = 4,07). Pogosto gradiva pripravljajo tudi s pomočjo digitalnih orodij (M = 3,91), uporabljajo gradiva s spletnih strani ali iz strokovne literature (M = 3,79), že pripravljena gradiva sodelavcev (M = 3,75) ter gradiva v celoti pripravijo samostojno (M = 3,73). Najnižjo povprečno oceno je dosegla priprava gradiv v sodelovanju z učiteljem (M = 3,25), vendar tudi ta vrednost kaže, da se anketiranci tega načina priprave gradiv poslužujejo vsaj občasno.

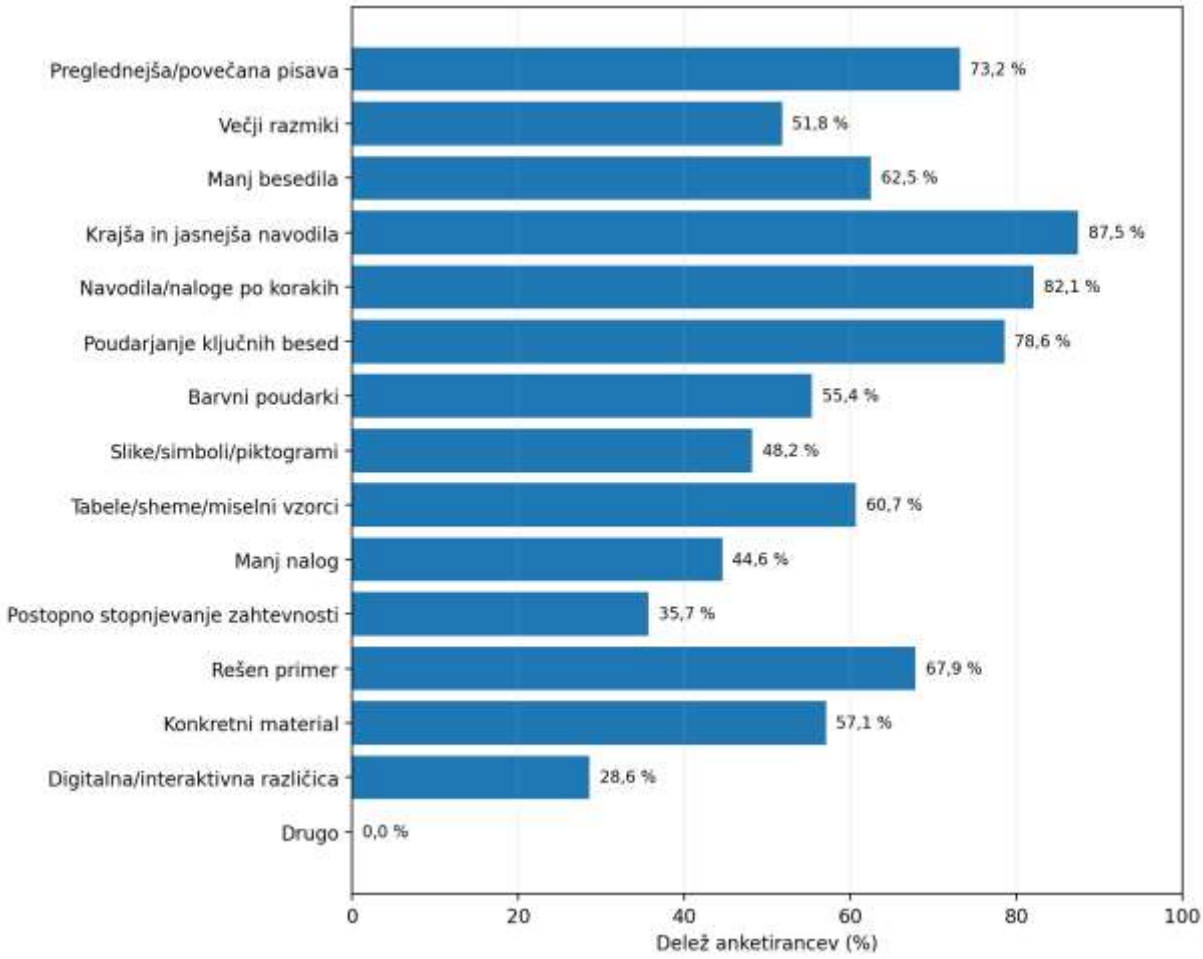
Graf 8 prikazuje ocenjeni delež prilagojenih učnih gradiv, ki jih anketiranci pripravijo oziroma prilagodijo sami.

Graf 8: Delež učnih gradiv, ki jih anketiranci pripravijo oziroma prilagodijo sami

Iz grafa je razvidno, da največ anketirancev (33,9 %) samostojno pripravi oziroma prilagodi od 60 do 79 % učnih gradiv, 30,4 % pa jih na ta način pripravi oziroma prilagodi od 40 do 59 %. Delež 80 % ali več je navedlo 14,3 % anketirancev. Manj kot 20 % gradiv samostojno pripravi oziroma prilagodi 10,7 % anketirancev, enak delež pa jih samostojno pripravi oziroma prilagodi od 20 do 39 % gradiv.

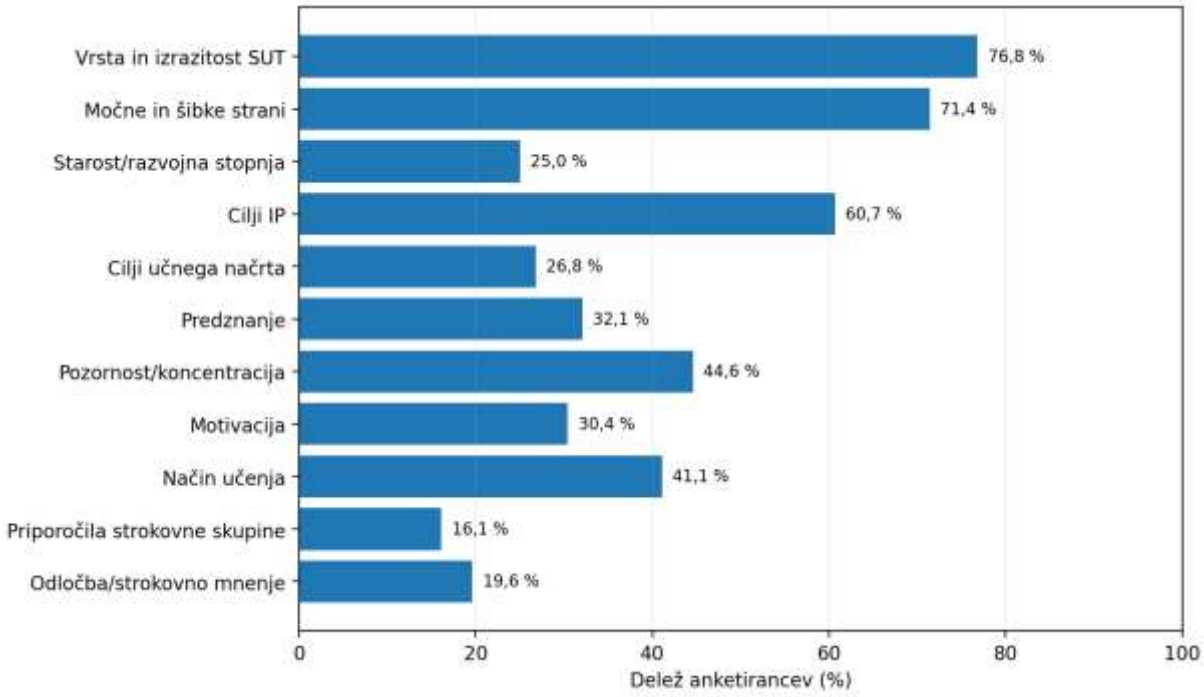
Najpogosteje uporabljene prilagoditve pri pripravi učnih gradiv so predstavljene v grafu 9.

Graf 9: Najpogosteje uporabljene prilagoditve pri pripravi učnih gradiv

Iz grafa je razvidno, da anketiranci najpogosteje uporabljajo krajša in jasnejša navodila (87,5 %), razdelitev navodil ali nalog na posamezne korake (82,1 %) ter poudarjanje ključnih besed ali podatkov (78,6 %). Pogosto uporabljajo tudi preglednejšo ali povečano pisavo (73,2 %), dodajanje rešenega primera (67,9 %), manjšo količino besedila na strani (62,5 %) in uporabo tabel, shem ter miselnih vzorcev (60,7 %). Vključevanje konkretnega materiala je navedlo 57,1 % anketirancev, uporabo barvnih poudarkov 55,4 %, večje razmike med vrsticami, besedami ali črkami 51,8 %, uporabo slik, simbolov ali piktogramov 48,2 % ter zmanjšanje števila nalog 44,6 %. Postopno stopnjevanje zahtevnosti uporablja 35,7 % anketirancev, digitalno ali interaktivno različico gradiv pa pripravlja 28,6 %. Možnosti drugo ni izbral nihče.

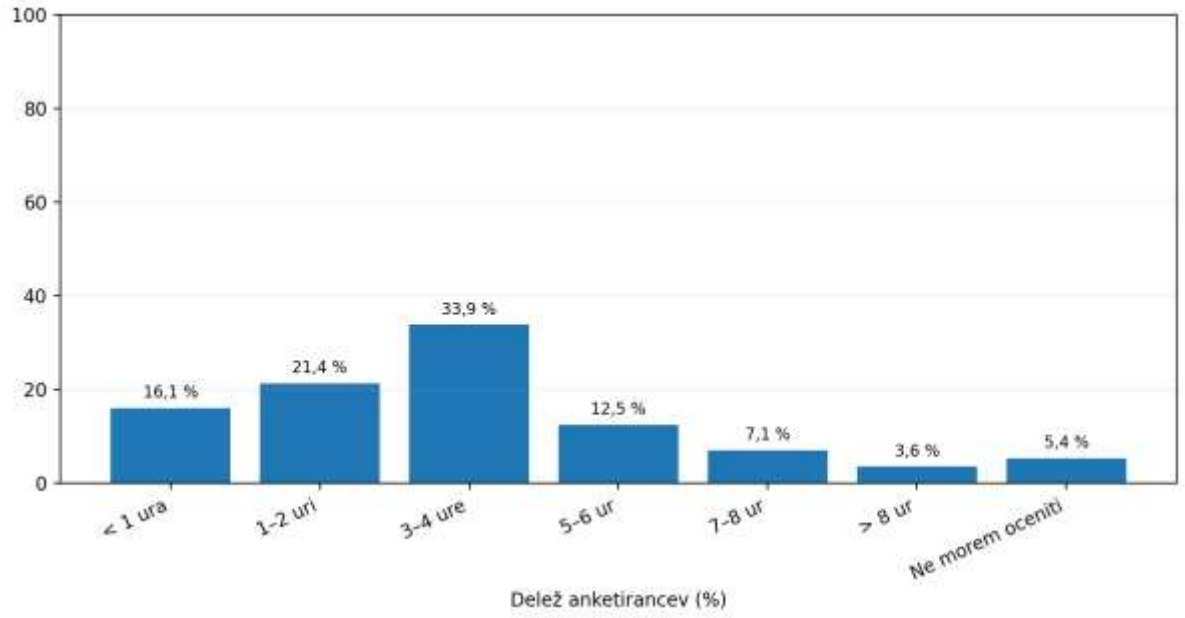
Graf 10 predstavlja dejavnike, ki jih anketiranci najpogosteje upoštevajo pri prilagajanju učnih gradiv.

Graf 10: Dejavniki, ki jih anketiranci upoštevajo pri prilagajanju učnih gradiv

Iz grafa je razvidno, da anketiranci pri prilagajanju učnih gradiv najpogosteje upoštevajo vrsto in izrazitost specifičnih učnih težav (76,8 %) ter učenčeve močne in šibke strani (71,4 %). Sledijo cilji individualiziranega programa (60,7 %), učenčeva pozornost in koncentracija (44,6 %) ter učenčev način učenja (41,1 %). Učenčevo predznanje upošteva 32,1 % anketirancev, motivacijo 30,4 %, cilje učnega načrta 26,8 % ter starost in razvojno stopnjo 25,0 %. Priporočila iz odločbe oziroma strokovnega mnenja upošteva 19,6 % anketirancev, najmanj pa jih je navedlo priporočila strokovne skupine (16,1 %).

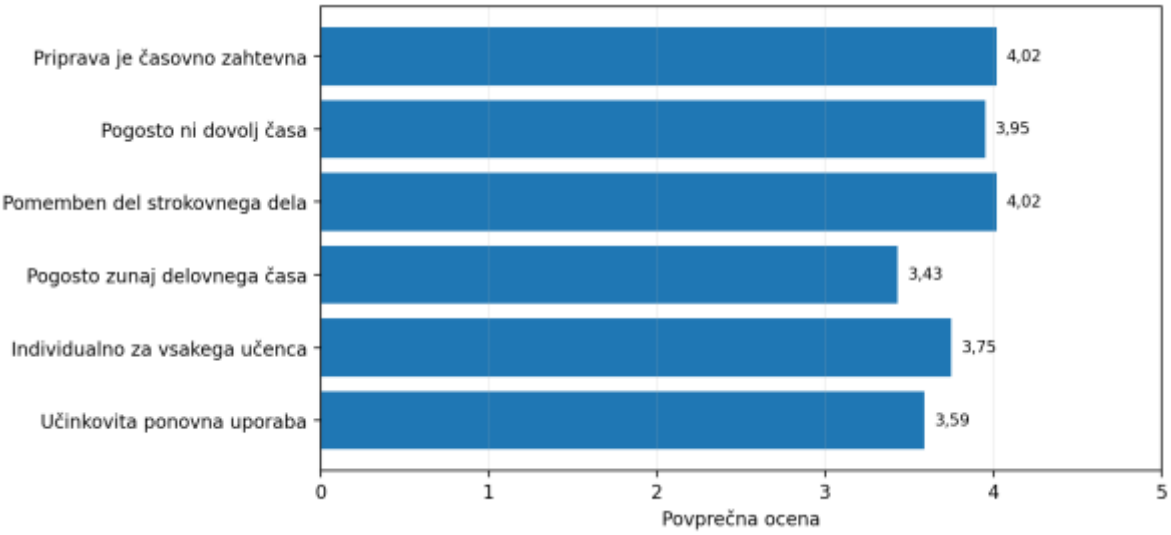
Čas, ki ga anketiranci tedensko namenijo pripravi oziroma prilagajanju učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami, je predstavljen v grafu 11.

Graf 11: Tedenski čas, namenjen pripravi oziroma prilagajanju učnih gradiv

Iz grafa je razvidno, da največ anketirancev pripravi oziroma prilagajanju učnih gradiv namenja od 3 do 4 ure tedensko (33,9 %). Od 1 do 2 uri tedensko temu namenja 21,4 % anketirancev, manj kot eno uro pa 16,1 %. Od 5 do 6 ur tedensko za pripravo oziroma prilagajanje gradiv porabi 12,5 % anketirancev, od 7 do 8 ur 7,1 %, več kot 8 ur pa 3,6 %. Svojega tedenskega časa, namenjenega pripravi oziroma prilagajanju učnih gradiv, ne more oceniti 5,4 % anketirancev.

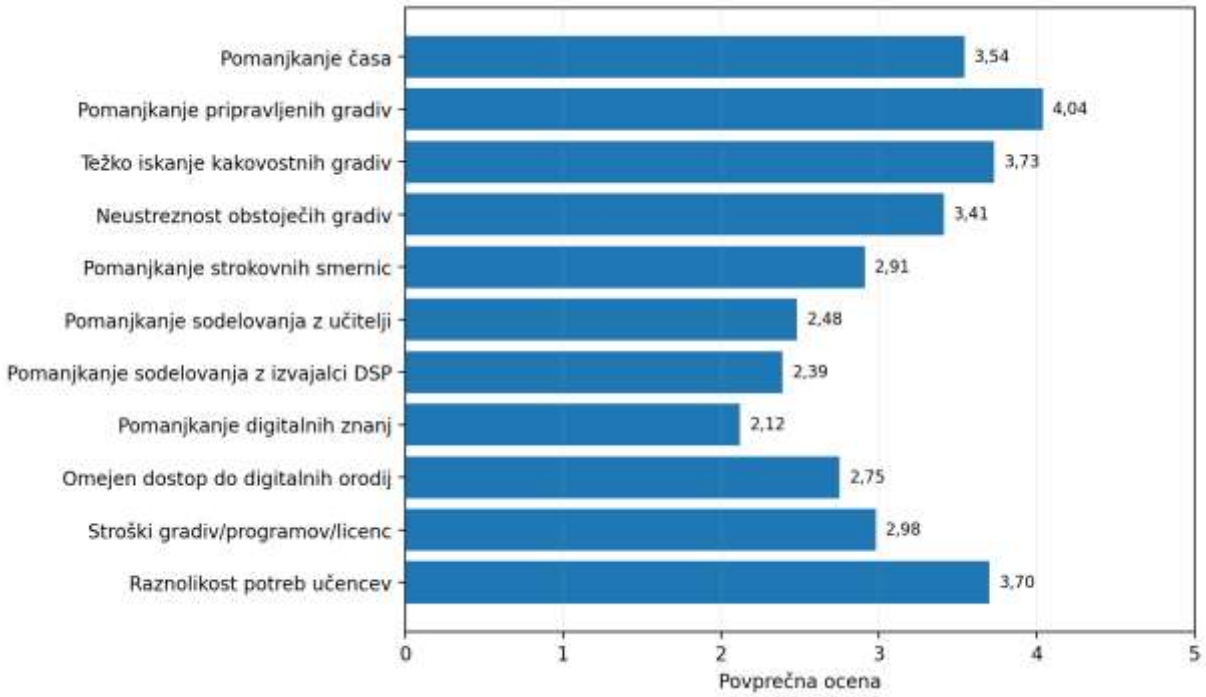
V grafu 12 so predstavljene povprečne stopnje strinjanja anketirancev s trditvami o pripravi in prilagajanju učnih gradiv.

Graf 12: Strinjanje s trditvami o pripravi in prilagajanju učnih gradiv

Iz grafa je razvidno, da se anketiranci v največji meri strinjajo, da je priprava prilagojenih učnih gradiv časovno zahtevna (M = 4,02) in da prilagajanje gradiv predstavlja pomemben del njihovega strokovnega dela (M = 4,02). Visoka je tudi stopnja strinjanja s trditvijo, da za kakovostno pripravo gradiv pogosto nimajo dovolj časa (M = 3,95). Anketiranci se prav tako strinjajo, da morajo posamezno gradivo pogosto prilagoditi posebej za vsakega učenca (M = 3,75) in da lahko pripravljena gradiva učinkovito ponovno uporabijo pri različnih učencih (M = 3,59). Najnižjo povprečno oceno je dosegla trditev, da priprava gradiv pogosto poteka zunaj rednega delovnega časa (M = 3,43), vendar tudi ta rezultat kaže na razmeroma visoko stopnjo strinjanja.

Dejavniki, ki anketirancem otežujejo pripravo prilagojenih učnih gradiv, so glede na povprečno stopnjo njihovega vpliva predstavljeni v grafu 13.

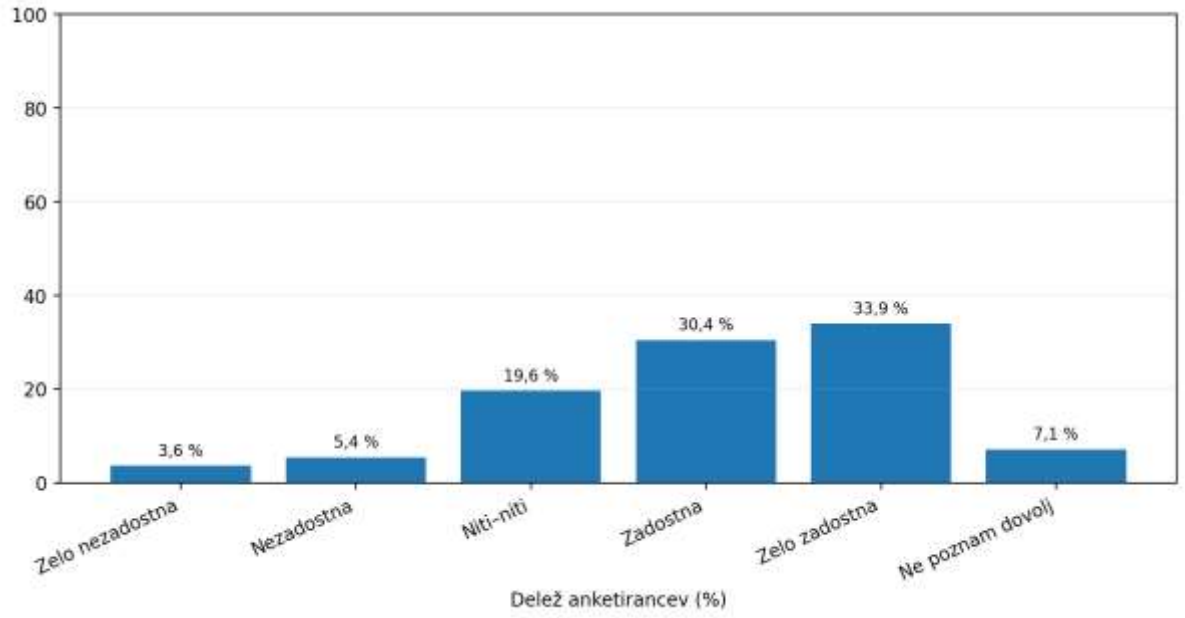

Graf 13: Dejavniki, ki otežujejo pripravo prilagojenih učnih gradiv

Iz grafa je razvidno, da anketirancem pripravo prilagojenih učnih gradiv v največji meri otežuje pomanjkanje že pripravljenih gradiv (M = 4,04). Sledijo težko iskanje kakovostnih gradiv (M = 3,73), velika raznolikost potreb učencev (M = 3,70), pomanjkanje časa (M = 3,54) in neustreznost obstoječih gradiv za potrebe posameznega učenca (M = 3,41). Manj izrazite ovire predstavljajo stroški nakupa gradiv, programov ali licenc (M = 2,98), pomanjkanje strokovnih smernic (M = 2,91) in omejen dostop do digitalnih orodij in programov (M = 2,75). Najmanj

pripravo otežujejo pomanjkanje sodelovanja z učitelji (M = 2,48), pomanjkanje sodelovanja z drugimi izvajalci dodatne strokovne pomoči (M = 2,39) ter pomanjkanje digitalnih znanj (M = 2,12).

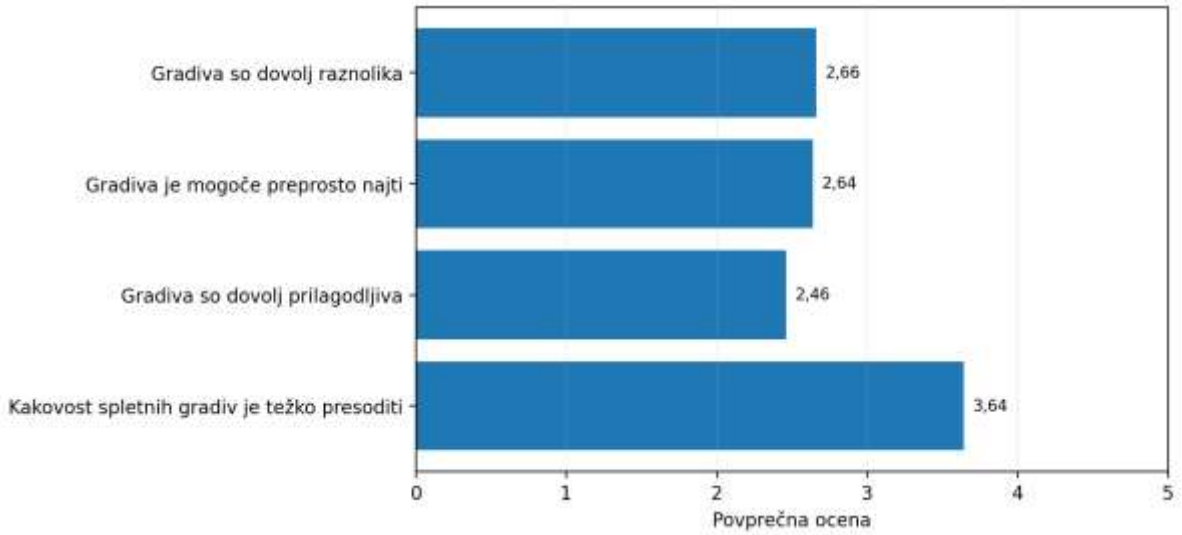
Ocena ponudbe že pripravljenih kakovostnih učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami je predstavljena v grafu 14.

Graf 14: Ocena ponudbe že pripravljenih kakovostnih učnih gradiv

Iz grafa je razvidno, da največ anketirancev ponudbo že pripravljenih kakovostnih učnih gradiv ocenjuje kot zelo zadostno (33,9 %), 30,4 % pa kot zadostno. Kot niti nezadostno niti zadostno jo ocenjuje 19,6 % anketirancev. Ponudbo kot nezadostno ocenjuje 5,4 % anketirancev, kot zelo nezadostno pa 3,6 %. 7,1 % anketirancev ponudbe ne pozna dovolj, da bi jo lahko ocenilo.

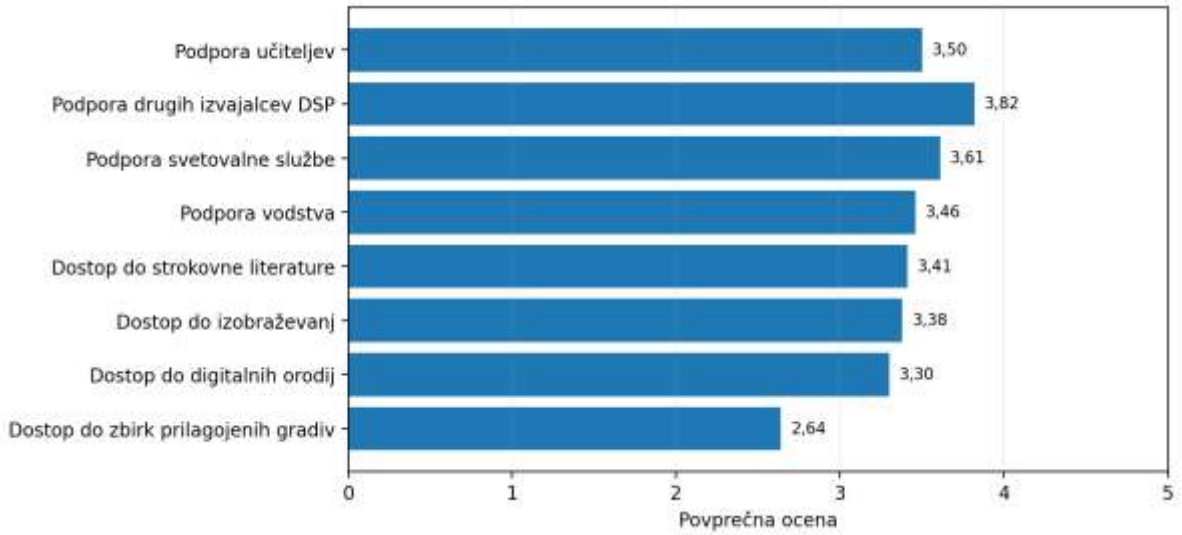
Graf 15 prikazuje povprečno stopnjo strinjanja anketirancev s trditvami o obstoječih prilagojenih učnih gradivih.

Graf 15: Stališča anketirancev o obstoječih prilagojenih učnih gradivih

Iz grafa je razvidno, da se anketiranci najbolj strinjajo s trditvijo, da je kakovost spletno dostopnih gradiv pogosto težko presoditi (M = 3,64). Nižjo stopnjo strinjanja izražajo pri trditvah, da so obstoječa prilagojena učna gradiva dovolj raznolika (M = 2,70) in da jih je mogoče preprosto najti (M = 2,64). Najnižjo povprečno oceno je dosegla trditev, da so obstoječa gradiva dovolj prilagodljiva potrebam posameznega učenca (M = 2,46).

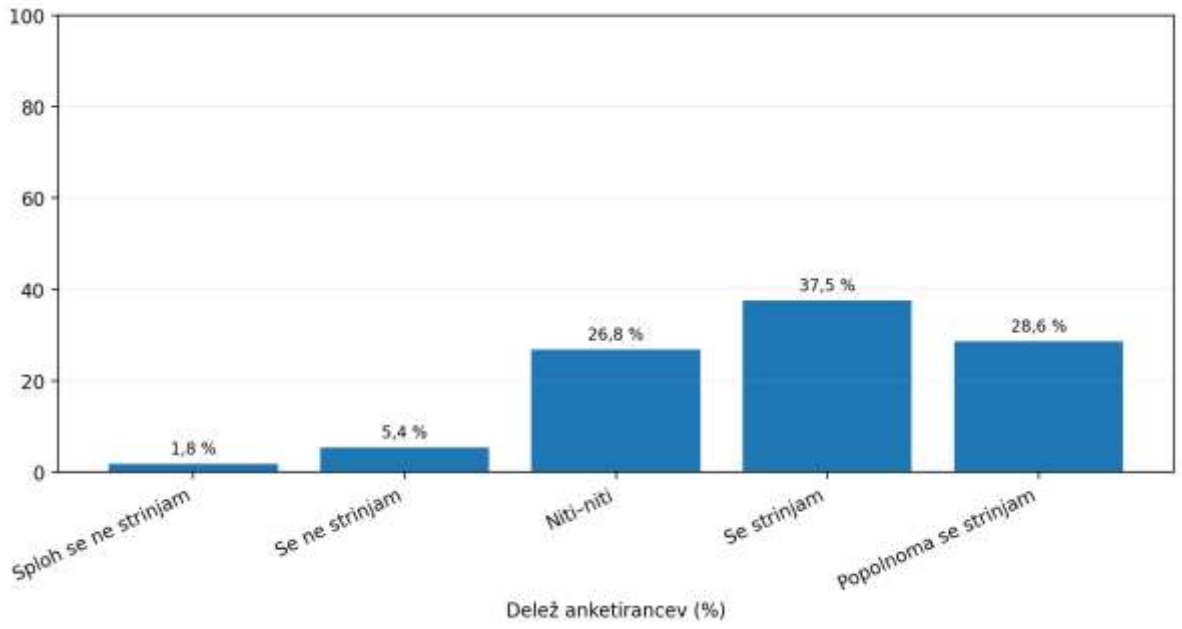
V grafu 16 so predstavljene povprečne ocene posameznih vrst podpore, ki jo imajo anketiranci pri pripravi prilagojenih učnih gradiv.

Graf 16: Ocena podpore pri pripravi prilagojenih učnih gradiv

Iz grafa je razvidno, da anketiranci najbolje ocenjujejo podporo drugih izvajalcev dodatne strokovne pomoči (M = 3,82), sledita podpora svetovalne službe (M = 3,61) in podpora učiteljev (M = 3,50). Nekoliko nižje ocenjujejo podporo vodstva (M = 3,46), dostop do strokovne literature (M = 3,41), dostop do izobraževanj in usposabljanj (M = 3,38) ter dostop do digitalnih orodij in programov (M = 3,30). Najnižjo povprečno oceno je dosegel dostop do zbirk prilagojenih učnih gradiv (M = 2,64).

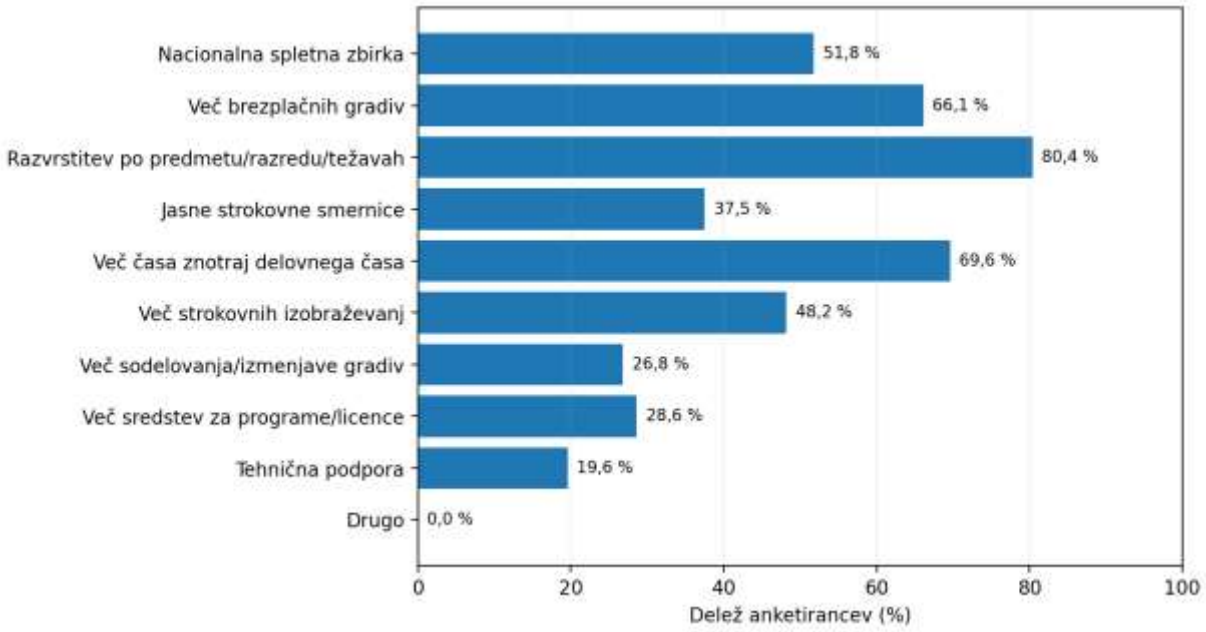
Strinjanje anketirancev s trditvijo, da bi večja dostopnost kakovostnih prilagojenih učnih gradiv olajšala njihovo delo, prikazuje graf 17.

Graf 17: Vpliv večje dostopnosti kakovostnih prilagojenih učnih gradiv na delo anketirancev

Iz grafa je razvidno, da se 37,5 % anketirancev strinja, da bi večja dostopnost kakovostnih prilagojenih učnih gradiv olajšala njihovo delo, 28,6 % pa se s trditvijo popolnoma strinja. Nevtralno stališče je izrazilo 26,8 % anketirancev. S trditvijo se ne strinja 5,4 % anketirancev, sploh pa se z njo ne strinja 1,8 %. Rezultati tako kažejo, da se večina anketirancev (66,1 %) strinja oziroma popolnoma strinja, da bi večja dostopnost kakovostnih prilagojenih učnih gradiv olajšala njihovo delo.

Oblike podpore, ki bi anketirancem najbolj olajšale pripravo prilagojenih učnih gradiv, so predstavljene v grafu 18.

Graf 18: Oblike podpore pri pripravi prilagojenih učnih gradiv

Iz grafa je razvidno, da bi anketirancem pripravo prilagojenih učnih gradiv najbolj olajšala gradiva, razvrščena glede na predmet, razred in vrsto težav (80,4 %). Sledi več časa za pripravo gradiv znotraj delovnega časa (69,6 %), več brezplačnih gradiv (66,1 %) ter nacionalna spletna zbirka kakovostnih prilagojenih gradiv (51,8 %). Več strokovnih izobraževanj bi si želelo 48,2 % anketirancev, jasne strokovne smernice pa 37,5 %. Več sredstev za nakup programov, licenc in gradiv je izbralo 28,6 % anketirancev, več sodelovanja in izmenjave gradiv med strokovnimi delavci 26,8 %, tehnično podporo pri pripravi digitalnih gradiv pa 19,6 %. Možnosti drugo ni izbral nihče.

Pri zadnjem, odprtem vprašanju so lahko anketiranci dodali svoje izkušnje, mnenja ali primere dobre prakse v zvezi s pripravo prilagojenih učnih gradiv. Odgovori kažejo predvsem na časovno zahtevnost priprave gradiv, potrebo po večji dostopnosti in izmenjavi kakovostnih gradiv ter nujnost njihovega prilagajanja individualnim potrebam posameznega učenca.

Anketiranci so izpostavili, da priprava prilagojenih gradiv zaradi pomanjkanja časa pogosto poteka tudi zunaj delovnega časa. Kot koristno obliko podpore so navedli skupno zbirko gradiv, v katero bi lahko izvajalci dodatne strokovne pomoči prispevali lastna gradiva, ter medsebojno izmenjavo gradiv med sodelavci. Poudarili so tudi, da je treba že pripravljena oziroma spletno dostopna gradiva pogosto dodatno prilagoditi potrebam posameznega učenca.

Med primeri dobre prakse so anketiranci navedli uporabo kratkih in jasnih navodil, manjše količine besedila, vizualno poudarjanje ključnih informacij ter uporabo digitalnih orodij, ki omogočajo hitrejše in učinkovitejše prilagajanje gradiv posameznemu učencu.

4 RAZPRAVA

Namen raziskave je bil proučiti stališča in izkušnje izvajalcev dodatne strokovne pomoči pri pripravi prilagojenih učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami. Zanimalo nas je, kako pogosto izvajalci dodatne strokovne pomoči pripravljajo oziroma prilagajajo učna gradiva, na kakšne načine jih pridobivajo in pripravljajo, katere prilagoditve pri tem najpogosteje uporabljajo, koliko časa namenjajo pripravi gradiv ter kako ocenjujejo njihovo dostopnost in podporo, ki jo imajo pri svojem delu. Na podlagi rezultatov smo preverili pet zastavljenih hipotez.

Rezultati kažejo, da je priprava oziroma prilagajanje učnih gradiv pomemben in pogost del dela izvajalcev dodatne strokovne pomoči. Kar 46,4 % anketirancev je navedlo, da učna gradiva pripravlja oziroma prilagaja zelo pogosto, dodatnih 33,9 % pa pogosto. Skupno torej 80,3 % anketirancev prilagojena učna gradiva pripravlja pogosto ali zelo pogosto, nihče pa ni navedel, da jih ne pripravlja oziroma prilagaja nikoli. Na podlagi teh rezultatov hipotezo H1, da izvajalci dodatne strokovne pomoči prilagojena učna gradiva za učence s specifičnimi učnimi težavami pripravljajo pogosto, potrdimo**.**

Tak rezultat je pričakovan glede na raznolikost potreb učencev s specifičnimi učnimi težavami. V teoretičnem delu smo ugotovili, da učinkovita podpora učencem zahteva individualizacijo in prilagajanje učnega procesa njihovim močnim področjem, primanjkljajem in posebnim vzgojno-izobraževalnim potrebam. Zavod Republike Slovenije za šolstvo (2025) poudarja, da je treba pri načrtovanju podpore izhajati iz potreb posameznega učenca in mu omogočiti ustrezne prilagoditve. Rezultati naše raziskave kažejo, da izvajalci dodatne strokovne pomoči ta načela uresničujejo tudi s pogosto pripravo in prilagajanjem učnih gradiv.

Pri vrstah gradiv se je pokazalo, da anketiranci najpogosteje pripravljajo oziroma prilagajajo delovne liste (87,5 %) ter gradiva za utrjevanje in ponavljanje (83,9 %). Pogosti so tudi miselni vzorci, sheme in grafični prikazi (75,0 %), povzetki učne snovi (69,6 %) ter prilagojena besedila za branje (62,5 %). Rezultati kažejo, da prilagajanje ni omejeno zgolj na eno vrsto učnega gradiva, temveč zajema različne oblike podpore, s katerimi lahko izvajalci dodatne strokovne pomoči učencem olajšajo razumevanje, organizacijo in utrjevanje učnih vsebin.

Med posameznimi prilagoditvami so anketiranci najpogosteje navedli uporabo krajših in jasnejših navodil (87,5 %), razdelitev navodil ali nalog na posamezne korake (82,1 %) ter

poudarjanje ključnih besed oziroma podatkov (78,6 %). Pogosta je tudi uporaba preglednejše ali povečane pisave (73,2 %) in dodajanje rešenega primera (67,9 %). Ugotovitve so skladne z izhodišči, predstavljenimi v teoretičnem delu, po katerih morajo biti prilagoditve usmerjene v zmanjševanje ovir pri dostopu do učne vsebine, preglednejšo organizacijo informacij in podporo pri samostojnem reševanju nalog. Pri tem je pomembno, da prilagoditev ne pomeni zniževanja učnih pričakovanj, temveč učencu omogoča dostopnejšo pot do zastavljenih ciljev.

Pri preverjanju načina pridobivanja in priprave učnih gradiv se je pokazalo, da so anketiranci najvišje ocenili prilagajanje gradiv učiteljev, učbenikov ali delovnih zvezkov (M = 4,07). Sledijo priprava gradiv s pomočjo digitalnih orodij (M = 3,91), uporaba gradiv s spletnih strani ali iz strokovne literature (M = 3,79), uporaba že pripravljenih gradiv sodelavcev (M = 3,75) in samostojna priprava gradiv v celoti (M = 3,73). Hipoteze H2, da izvajalci dodatne strokovne pomoči najpogosteje pripravljajo prilagojena učna gradiva samostojno, zato ne potrdimo.

Kljub zavrnitvi druge hipoteze rezultati ne pomenijo, da je samostojna priprava gradiv redka. Nasprotno, njena povprečna ocena je razmeroma visoka, poleg tega je 33,9 % anketirancev ocenilo, da sami pripravijo oziroma prilagodijo med 60 in 79 % vseh uporabljenih gradiv, 14,3 % pa jih na ta način pripravi oziroma prilagodi 80 % ali več. Rezultati tako kažejo predvsem na to, da delo izvajalcev dodatne strokovne pomoči temelji na kombiniranju različnih virov in načinov priprave. Obstoječa gradiva pogosto predstavljajo izhodišče, ki ga izvajalci nato prilagodijo potrebam konkretnega učenca. To je skladno z ugotovitvami Tutta (2023), da izvajalci dodatne strokovne pomoči zaradi različnih potreb učencev veliko gradiv pripravijo sami ali pa obstoječa gradiva bistveno predelajo.

Zanimiv je tudi rezultat, da je priprava gradiv v sodelovanju z učiteljem med vsemi navedenimi načini dosegla najnižjo povprečno oceno (M = 3,25). V teoretičnem delu smo poudarili pomen sodelovanja med izvajalci dodatne strokovne pomoči, učitelji in drugimi strokovnimi delavci. Dvornik (2018) in Tutta (2023) izpostavljata pomen skupnega načrtovanja in izmenjave primerov dobre prakse, Alhossyan (2023) pa ugotavlja, da lahko redno skupno načrtovanje in izmenjava prilagojenih učnih gradiv izboljšata učinkovitost inkluzivnega poučevanja. Rezultat naše raziskave nakazuje, da na tem področju obstajajo možnosti za krepitev sodelovalnih oblik priprave gradiv.

Rezultati so pokazali tudi precejšnjo časovno obremenitev, povezano s pripravo prilagojenih učnih gradiv. Največ anketirancev (33,9 %) pripravi oziroma prilagajanju gradiv namenja od tri do štiri ure tedensko, del anketirancev pa temu namenja še bistveno več časa. Trditev, da je priprava prilagojenih učnih gradiv časovno zahtevna, je dosegla visoko povprečno oceno (M = 4,02). Prav tako so se anketiranci v veliki meri strinjali, da za kakovostno pripravo gradiv pogosto nimajo dovolj časa (M = 3,95). Hipotezo H3, da izvajalci dodatne strokovne pomoči pripravo prilagojenih učnih gradiv ocenjujejo kot časovno zahtevno, zato potrdimo.

Časovna zahtevnost se kaže tudi pri zaznanih ovirah. Med dejavniki, ki otežujejo pripravo prilagojenih učnih gradiv, so anketiranci visoko ocenili pomanjkanje že pripravljenih gradiv (M = 4,04), težko iskanje kakovostnih gradiv (M = 3,73), veliko raznolikost potreb učencev (M = 3,70) in pomanjkanje časa (M = 3,54). Tudi odgovori na odprto vprašanje potrjujejo, da priprava gradiv zaradi časovne stiske pri nekaterih izvajalcih poteka zunaj rednega delovnega časa. Ugotovitve se povezujejo s teoretičnimi izhodišči, po katerih visoka stopnja individualizacije omogoča boljšo prilagoditev potrebam posameznega učenca, hkrati pa povečuje obseg in zahtevnost dela izvajalcev dodatne strokovne pomoči (Bašelj, 2023; Tutta, 2023).

Pri ocenjevanju ponudbe že pripravljenih kakovostnih učnih gradiv so rezultati nekoliko presenetljivi. Ponudbo je 33,9 % anketirancev ocenilo kot zelo zadostno, 30,4 % pa kot zadostno. Skupno jo je torej kot zadostno ali zelo zadostno ocenilo 64,3 % sodelujočih. Le manjši delež jo je ocenil kot nezadostno oziroma zelo nezadostno. Hipoteze H4, da izvajalci dodatne strokovne pomoči menijo, da je ponudba kakovostnih prilagojenih učnih gradiv nezadostna, zato ne potrdimo.

Pri interpretaciji tega rezultata pa je pomembno upoštevati tudi odgovore na druga vprašanja. Čeprav anketiranci količino oziroma splošno ponudbo gradiv večinoma ocenjujejo kot zadostno, so precej bolj zadržani pri oceni njihove uporabnosti. Obstoječa gradiva so kot dovolj raznolika ocenili z M = 2,70, njihovo preprosto dostopnost oziroma možnost iskanja z M = 2,64, njihovo prilagodljivost potrebam posameznega učenca pa le z M = 2,46. Hkrati so se precej bolj strinjali s trditvijo, da je kakovost spletno dostopnih gradiv pogosto težko presoditi (M = 3,64). Rezultati zato kažejo, da težava ni nujno v samem številu razpoložljivih gradiv, temveč predvsem v njihovi raznolikosti, preglednosti, kakovosti in možnosti nadaljnjega prilagajanja posameznemu učencu.

To ugotovitev dodatno potrjujejo rezultati o ovirah, saj je pomanjkanje že pripravljenih gradiv doseglo M = 4,04, težko iskanje kakovostnih gradiv pa M = 3,73. Na prvi pogled se ti rezultati lahko zdijo v nasprotju z oceno splošne ponudbe gradiv, vendar jih lahko razumemo kot razlikovanje med obstojem gradiv in njihovo dejansko uporabnostjo v praksi. Gradiva so lahko dostopna, vendar izvajalec med njimi težko najde takšna, ki ustrezajo konkretnemu učencu, njegovim specifičnim učnim težavam in zastavljenim ciljem. To potrjuje tudi ugotovitev iz odprtega vprašanja, da je treba spletno dostopna oziroma že pripravljena gradiva pogosto dodatno prilagoditi potrebam posameznega učenca.

Pomembne ugotovitve je raziskava ponudila tudi glede podpore pri pripravi prilagojenih učnih gradiv. Anketiranci najbolje ocenjujejo podporo drugih izvajalcev dodatne strokovne pomoči (M = 3,82), sledijo podpora svetovalne službe (M = 3,61), učiteljev (M = 3,50) in vodstva (M = 3,46). Najnižjo oceno je dosegel dostop do zbirk prilagojenih učnih gradiv (M = 2,64). Tak rezultat dodatno opozarja na potrebo po bolj sistematično urejenih virih, do katerih bi lahko strokovni delavci hitro dostopali in jih glede na potrebe učencev tudi prilagajali.

To potrjujejo tudi odgovori na vprašanje o oblikah podpore, ki bi izvajalcem najbolj olajšale pripravo gradiv. Največ anketirancev si želi gradiva, razvrščena glede na predmet, razred in vrsto težav (80,4 %), več časa za pripravo gradiv znotraj delovnega časa (69,6 %), več brezplačnih gradiv (66,1 %) ter nacionalno spletno zbirko kakovostnih prilagojenih gradiv (51,8 %). Ugotovitve se povezujejo s sodobnimi mednarodnimi usmeritvami na področju odprtih izobraževalnih virov, ki poudarjajo pomen dostopnih gradiv, ki jih lahko strokovni delavci uporabljajo, prilagajajo in medsebojno delijo (UNESCO, 2019).

Rezultati kažejo tudi na pomembno vlogo digitalnih orodij. Priprava gradiv s pomočjo digitalnih orodij je med načini njihove priprave dosegla razmeroma visoko povprečno oceno (M = 3,91). Tudi v odprtih odgovorih so anketiranci digitalna orodja navedli kot primer dobre prakse, saj omogočajo hitrejše in učinkovitejše prilagajanje gradiv. Takšne ugotovitve so skladne s sodobnimi usmeritvami, predstavljenimi v teoretičnem delu, po katerih lahko digitalne tehnologije in umetna inteligenca olajšajo pripravo različnih različic gradiv ter zmanjšajo čas, potreben za njihovo oblikovanje, pri čemer mora strokovna presoja izvajalca ostati ključna (UNESCO, 2023; Utami idr., 2025).

Večja dostopnost kakovostnih prilagojenih učnih gradiv bi po oceni večine anketirancev njihovo delo olajšala. S trditvijo se je strinjalo 37,5 % anketirancev, popolnoma pa se je strinjalo 28,6 %, kar skupaj predstavlja 66,1 % sodelujočih. Le 7,2 % anketirancev se s trditvijo ni strinjalo oziroma se sploh ni strinjalo. Hipotezo H5, da izvajalci dodatne strokovne pomoči ocenjujejo, da bi večja dostopnost kakovostnih prilagojenih učnih gradiv olajšala njihovo delo, zato potrdimo.

Rezultat pete hipoteze je treba povezati tudi z ugotovitvami o časovni zahtevnosti priprave gradiv. Večja dostopnost kakovostnih, pregledno razvrščenih in prilagodljivih gradiv bi lahko zmanjšala čas, ki ga izvajalci porabijo za iskanje in izdelavo gradiv od začetka, ter jim omogočila, da več časa namenijo neposrednemu delu z učenci. Pri tem se kot smiselna rešitev kaže oblikovanje skupnih zbirk oziroma repozitorijev gradiv. Tudi v odprtih odgovorih so anketiranci predlagali skupno zbirko, v katero bi izvajalci dodatne strokovne pomoči prispevali svoja gradiva in jih medsebojno izmenjevali. Takšen pristop bi lahko zmanjšal podvajanje dela in hkrati omogočil širjenje primerov dobre prakse.

Na podlagi vseh rezultatov lahko ugotovimo, da priprava prilagojenih učnih gradiv predstavlja pomemben del strokovnega dela izvajalcev dodatne strokovne pomoči. Izvajalci gradiva pogosto pripravljajo oziroma prilagajajo, pri čemer uporabljajo različne vire in načine dela. Raziskava ni potrdila predpostavke, da gradiva najpogosteje pripravljajo povsem samostojno, saj pogosteje prilagajajo že obstoječa gradiva. Prav tako ni bila potrjena predpostavka o splošno nezadostni ponudbi kakovostnih gradiv. Kljub temu rezultati kažejo na težave pri iskanju, presojanju kakovosti in prilagajanju obstoječih gradiv ter na precejšnjo časovno obremenitev njihove priprave.

Od petih zastavljenih hipotez smo tako potrdili H1, H3 in H5, medtem ko H2 in H4 nismo potrdili**.** Rezultati kažejo, da bi bilo v prihodnje smiselno več pozornosti nameniti sistematičnemu zbiranju in razvrščanju kakovostnih prilagojenih učnih gradiv, zagotavljanju časa za njihovo pripravo znotraj delovnega časa ter spodbujanju izmenjave gradiv in sodelovanja med strokovnimi delavci. Ob tem ostaja bistveno, da tudi kakovostno pripravljena gradiva ne morejo nadomestiti strokovne presoje izvajalca dodatne strokovne pomoči, saj morajo biti prilagoditve vedno usmerjene v potrebe, zmožnosti in cilje posameznega učenca.

5 SKLEP

Priprava in prilagajanje učnih gradiv predstavljata pomemben del strokovnega dela izvajalcev dodatne strokovne pomoči pri delu z učenci s specifičnimi učnimi težavami. Zaradi raznolikosti njihovih potreb enotna učna gradiva pogosto ne omogočajo ustreznega dostopa do učnih vsebin, zato jih je treba prilagajati posameznikovim zmožnostim, primanjkljajem, močnim področjem in zastavljenim vzgojno-izobraževalnim ciljem. Namen raziskovalne naloge je bil proučiti stališča in izkušnje izvajalcev dodatne strokovne pomoči na tem področju ter ugotoviti, kako pogosto gradiva pripravljajo oziroma prilagajajo, na kakšne načine to počnejo, s katerimi izzivi se pri tem srečujejo in kakšne oblike podpore bi jim lahko olajšale delo.

V raziskavi je sodelovalo 56 strokovnih delavcev, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč učencem s specifičnimi učnimi težavami v osnovni šoli. Rezultati so pokazali, da je priprava oziroma prilagajanje učnih gradiv reden del njihovega strokovnega dela. Velika večina anketirancev gradiva pripravlja ali prilagaja pogosto oziroma zelo pogosto. Najpogosteje pripravljajo delovne liste, gradiva za utrjevanje in ponavljanje, miselne vzorce, sheme in grafične prikaze ter povzetke učne snovi. Pri prilagajanju najpogosteje uporabljajo krajša in jasnejša navodila, razdelitev nalog na posamezne korake, poudarjanje ključnih informacij, preglednejšo pisavo ter rešene primere.

Raziskava je pokazala tudi, da izvajalci dodatne strokovne pomoči pri pripravi gradiv uporabljajo različne vire. Najpogosteje prilagajajo gradiva učiteljev, učbenikov ali delovnih zvezkov, pogosto pa uporabljajo tudi digitalna orodja, spletne vire, strokovno literaturo in gradiva sodelavcev. Čeprav velik delež gradiv pripravijo oziroma prilagodijo sami, rezultati niso potrdili predpostavke, da je popolnoma samostojna priprava njihov najpogostejši način dela. To kaže, da je priprava prilagojenih gradiv dinamičen proces, v katerem izvajalci povezujejo že obstoječe vire s strokovnim znanjem in poznavanjem potreb posameznega učenca.

Kot pomemben izziv se je pokazala časovna zahtevnost priprave prilagojenih učnih gradiv. Anketiranci ocenjujejo, da priprava kakovostnih gradiv zahteva veliko časa, pogosto pa zanj v okviru svojega dela nimajo dovolj možnosti. Poleg pomanjkanja časa so med pomembnejšimi ovirami izpostavili pomanjkanje ustreznih že pripravljenih gradiv, težko iskanje kakovostnih virov ter veliko raznolikost potreb učencev. Rezultati tako opozarjajo, da individualizacija učnih

gradiv sicer predstavlja pomemben element kakovostne podpore učencem, vendar hkrati pomeni dodatno obremenitev za strokovne delavce.

Zanimiva ugotovitev raziskave se nanaša na ponudbo že pripravljenih prilagojenih učnih gradiv. Večina anketirancev je njihovo splošno ponudbo ocenila kot zadostno oziroma zelo zadostno, zato predpostavke o nezadostni ponudbi nismo potrdili. Podrobnejši rezultati pa kažejo, da vprašanje dostopnosti gradiv ni povezano zgolj z njihovo količino. Anketiranci so precej bolj kritično ocenili njihovo raznolikost, možnost preprostega iskanja in predvsem prilagodljivost potrebam posameznega učenca. Iz tega lahko sklepamo, da je za izvajalce dodatne strokovne pomoči pomembneje od same količine razpoložljivih gradiv to, da so ta kakovostna, pregledno urejena, enostavno dostopna in dovolj prilagodljiva za uporabo pri različnih učencih.

Od petih zastavljenih hipotez smo tri potrdili, dveh pa nismo potrdili. Potrdili smo, da izvajalci dodatne strokovne pomoči prilagojena učna gradiva pripravljajo pogosto, da njihovo pripravo ocenjujejo kot časovno zahtevno ter da bi jim večja dostopnost kakovostnih prilagojenih učnih gradiv olajšala delo. Nismo potrdili hipoteze, da gradiva najpogosteje pripravljajo povsem samostojno, prav tako ne hipoteze, da ponudbo kakovostnih prilagojenih učnih gradiv ocenjujejo kot nezadostno.

Rezultati raziskave imajo tudi praktično vrednost. Anketiranci so jasno izrazili potrebo po gradivih, ki bi bila sistematično razvrščena glede na predmet, razred in vrsto težav, po več časa za pripravo gradiv znotraj delovnega časa ter po več brezplačno dostopnih kakovostnih gradivih. Smiselna bi bila vzpostavitev skupne oziroma nacionalne spletne zbirke prilagojenih učnih gradiv, ki bi izvajalcem dodatne strokovne pomoči omogočala hitro iskanje, uporabo, nadaljnje prilagajanje in izmenjavo gradiv. Takšna zbirka bi lahko zmanjšala podvajanje dela, omogočila širjenje primerov dobre prakse ter izvajalcem zagotovila več časa za neposredno delo z učenci. Pomembno vlogo imajo pri tem tudi digitalna orodja, ki lahko olajšajo in pospešijo pripravo gradiv, vendar morajo ostati podpora strokovni presoji izvajalca in ne njeno nadomestilo.

Pri interpretaciji ugotovitev je treba upoštevati tudi omejitve raziskave. Raziskovalni vzorec je bil priložnostni in je obsegal 56 izvajalcev dodatne strokovne pomoči, zato rezultatov ni mogoče neposredno posploševati na vse izvajalce dodatne strokovne pomoči v Sloveniji. Podatki temeljijo na samoocenah anketirancev, zato izražajo njihove subjektivne izkušnje in

stališča. V prihodnjih raziskavah bi bilo smiselno vključiti večji in bolj reprezentativen vzorec ter rezultate dopolniti s kvalitativnimi metodami, na primer z intervjuji ali fokusnimi skupinami. Tako bi bilo mogoče podrobneje raziskati, katera gradiva izvajalcem najbolj primanjkujejo, kako poteka njihovo prilagajanje v praksi ter kakšne značilnosti bi morala imeti skupna zbirka gradiv, da bi bila za strokovne delavce dejansko uporabna.

Na podlagi raziskave lahko zaključimo, da kakovost prilagojenih učnih gradiv ni odvisna zgolj od njihove dostopnosti, temveč predvsem od možnosti, da jih strokovni delavec smiselno prilagodi potrebam konkretnega učenca. Čeprav sodobna digitalna orodja, spletni viri in že pripravljena gradiva izvajalcem dodatne strokovne pomoči ponujajo vedno več možnosti, ostaja njihovo strokovno znanje ključno pri presoji, katere prilagoditve bodo posameznemu učencu omogočile uspešnejše učenje. Nadaljnji razvoj področja bi moral zato povezovati večjo dostopnost kakovostnih gradiv, učinkovito uporabo digitalnih rešitev, izmenjavo primerov dobre prakse ter zagotavljanje ustreznih pogojev za strokovno delo. S tem bi bilo mogoče zmanjšati časovno obremenitev izvajalcev dodatne strokovne pomoči in hkrati izboljšati kakovost podpore učencem s specifičnimi učnimi težavami.

VIRI IN LITERATURA

1. Alhossyan, F. (2023). *Collaboration between special and general education teachers: A systematic review*. Information Sciences Letters, 12(4).
2. Alloway, T. P. (2018). Working memory and learning: A practical guide for teachers (2nd ed.). Sage. https://us.sagepub.com/en-us/nam/working-memory-and-learning/book258195
3. Almeqdad, Q. I., Alodat, A. M., Alquraan, M. F., Mohaidat, M. A., in Al-Makhzoomy, A. K. (2023). *The effectiveness of Universal Design for Learning: A systematic review of the literature and meta-analysis*. *Cogent Education, 10*(1). https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2218191
4. American Psychiatric Association. (2022). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed., text rev.; DSM-5-TR). American Psychiatric Association. https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425787
5. Bašelj, N. (2023). *Pojmovanja in stališča do individualiziranega programa pri izvajalcih dodatne strokovne pomoči v redni osnovni šoli* [Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta]. Repozitorij Univerze v Ljubljani. https://hdl.handle.net/20.500.12556/RUL-152115
6. Black, P., in Wiliam, D. (2009). *Developing the theory of formative assessment*. Educational Assessment, Evaluation and Accountability, 21(1), 5–31. https://doi.org/10.1007/s11092-008-9068-5
7. Bong, W. K., in Chen, W. (2024). Increasing faculty's competence in digital accessibility for inclusive education: A systematic literature review. International Journal of Inclusive Education, 28(2), 197–213. https://doi.org/10.1080/13603116.2022.2152004
8. CAST. (2024). *Universal Design for Learning Guidelines version 3.0*. https://udlguidelines.cast.org/
9. Dvornik, A. (2018). *Sodelovanje med učitelji razrednega pouka in izvajalci dodatne strokovne pomoči* [Magistrsko delo, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta]. Repozitorij Univerze na Primorskem. https://repozitorij.upr.si/IzpisGradiva.php?id=11737&lang=slv
10. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2022). Supporting learner and teacher well-being in inclusive education. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. https://www.european-

agency.org/resources/publications/supporting-learner-and-teacher-wellbeing-inclusive-education

11. European Commission. (2023). *Digital Education Action Plan (2021–2027).* https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan
12. Florian, L. (2015). Inclusive pedagogy: A transformative approach to individual differences but can it help reduce educational inequalities? Scottish Educational Review, 47(1), 5–14. https://www.scotedreview.org.uk/
13. Florian, L., in Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal, 37*(5), 813–828. https://doi.org/10.1080/01411926.2010.501096
14. Gathercole, S. E., in Alloway, T. P. (2008). Working memory and learning: A practical guide for teachers. Sage. https://us.sagepub.com/en-us/nam/working-memory-and-learning/book228574
15. Government Office for Science. (2020). Specific Learning Difficulties: Current understanding, support systems, and technology-led interventions. https://www.gov.uk/government
16. Hall, T. E., Meyer, A., in Rose, D. H. (2012). Universal design for learning in the classroom: Practical applications. Guilford Press. https://www.guilford.com/books/Universal-Design-for-Learning-in-the-Classroom/Hall-Meyer-Rose/9781462506314
17. Heritage, M. (2010). Formative assessment: Making it happen in the classroom. Corwin. https://us.corwin.com/en-us/nam/formative-assessment/book232516
18. Kavkler, M. (2011). *Učenci z učnimi težavami: Izbrane teme*. Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
19. Košnik, P. (2025). Od individualne dodatne strokovne pomoči k sodelovalnemu poučevanju za bolj inkluzivno šolo. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju, 23*(2), 58–77. https://doi.org/10.59132/vviz/2025/2/58-77
20. Krek, J., in Metljak, M. (ur.). (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
21. Magajna, L., Kavkler, M., Košir, D., Pečjak, S., Pulec Lah, S., Bregar Golobič, K., Čačinovič Vogrinčič, G., in Velikonja, M. (2008). *Učne težave v osnovni šoli: Koncept dela*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

22. Meltzer, L. (2018). *Executive function in education: From theory to practice* (2nd ed.). Guilford Press.
23. Mayer, R. E. (2021). Multimedia learning (3rd ed.). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781108894331
24. Meyer, A., Rose, D. H., in Gordon, D. (2014). Universal Design for Learning: Theory and practice. CAST Professional Publishing.
25. Paulsrud, D., in Nilholm, C. (2023). Teaching for inclusion: A review of research on the cooperation between regular teachers and special educators in the work with students in need of special support. International Journal of Inclusive Education, 27(4), 541–555. https://doi.org/10.1080/13603116.2021.1931937
26. Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami. (2013). *Uradni list RS, št. 88/13, 33/24*. https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV11687
27. Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami. (2013). *Uradni list RS, št. 54/13, 33/23 in 51/24*. https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV11520
28. Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami. (2023). *Uradni list Republike Slovenije, št. 46/23*. https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2023-01-1353
29. Sewell, A. (2022). Understanding and supporting learners with specific learning difficulties from a neurodiversity perspective: A narrative synthesis. *British Journal of Special Education, 49*(4), 539–560. https://doi.org/10.1111/1467-8578.12422
30. Tsibidaki, A., in Vrachna, A. (2025). Collaboration as a soft skill in special education teachers: A systematic literature review. Revija za elementarno izobraževanje. https://doi.org/10.18690/rei.4853
31. Tutta, B. (2023). *Sodelovanje in vzajemna pričakovanja učiteljev ter izvajalcev dodatne strokovne pomoči pri obravnavi otrok s posebnimi potrebami v osnovni šoli* [Magistrsko delo, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta]. Repozitorij Univerze na Primorskem. https://repozitorij.upr.si/IzpisGradiva.php?id=20132&lang=slv
32. UNESCO. (2019). *Recommendation on Open Educational Resources (OER).* UNESCO. https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-open-educational-resources-oer

33. UNESCO. (2020). *Global education monitoring report 2020: Inclusion and education—All means all*. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718
34. UNESCO. (2023). *Global education monitoring report 2023: Technology in education – A tool on whose terms?* https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385723
35. United States Department of Education. (2004). *Individuals with Disabilities Education Act (IDEA).* https://sites.ed.gov/idea/
36. Utami, I. S., Ghufron, A., in Ishartiwi. (2025). Universal Design for Learning in online education: A systematic review of evidence-based practice for supporting students with disabilities. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research.*
37. World Wide Web Consortium. (2023). *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2.* https://www.w3.org/TR/WCAG22/
38. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1). (2011). *Uradni list RS, št. 58/11, 40/12 – ZUJF, 90/12, 41/17 – ZOPOPP, 200/20 – ZOOMTVI, 172/21, 105/22 – ZZNŠPP in 89/25*. https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5896
39. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. (2025). *Navodila za prilagojeno izvajanje izobraževalnega programa osnovne šole z dodatno strokovno pomočjo za delo z učenci s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami*. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/Navodila-za-prilagojeno-izvajanje-izobrazevalnega-programa-osnovne-sole-z-DSP-2025.pdf

PRILOGE

Priloga A: Anketni vprašalnik

Spoštovani,

sem Petra Toplak, magistrica profesorica inkluzivne pedagogike in v okviru raziskovalne naloge z naslovom *Priprava prilagojenih učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami – stališča in izkušnje izvajalcev dodatne strokovne pomoči* izvajam raziskavo o načinih priprave, uporabi in dostopnosti prilagojenih učnih gradiv.

Anketni vprašalnik je namenjen strokovnim delavcem, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč z učenci s specifičnimi učnimi težavami. Sodelovanje v raziskavi je prostovoljno in anonimno. Pridobljeni podatki bodo uporabljeni izključno za raziskovalne namene in predstavljeni v zbirni obliki.

Izpolnjevanje vprašalnika bo trajalo približno 8–10 minut.

Za sodelovanje se vam iskreno zahvaljujem.

1. Koliko let delovnih izkušenj imate na področju izvajanja dodatne strokovne pomoči?

a) manj kot 1 leto
b) 1–5 let
c) 6–10 let
d) 11–15 let
e) 16–20 let
f) več kot 20 let

2. Kakšna je vaša strokovna izobrazba?

a) specialni in rehabilitacijski pedagog

b) inkluzivni pedagog

c) socialni pedagog

d) pedagog

e) psiholog

f) logoped in surdopedagog

g) učitelj razrednega pouka z ustrezno dodatno izobrazbo

h) predmetni učitelj z ustrezno dodatno izobrazbo

i) drugo: _____

3. Na kateri stopnji osnovne šole najpogosteje izvajate dodatno strokovno pomoč?

a) 1. vzgojno-izobraževalno obdobje

b) 2. vzgojno-izobraževalno obdobje

c) 3. vzgojno-izobraževalno obdobje

d) Enakomerno v vseh obdobjih

4. S koliko učenci s specifičnimi učnimi težavami trenutno izvajate dodatno strokovno pomoč?

a) do 5 učencev

b) 6–10 učencev

c) 11–15 učencev

d) Nad 16 učencev

5. Kako pogosto pri svojem delu pripravljate ali prilagajate učna gradiva za učence s specifičnimi učnimi težavami?

a) nikoli

b) redko

c) občasno

d) pogosto

e) zelo pogosto

6. Katere vrste prilagojenih učnih gradiv najpogosteje pripravljate ali prilagajate? Možnih je več odgovorov.

a) delovne liste

b) prilagojena besedila za branje

c) povzetke učne snovi

d) miselne vzorce, sheme in grafične prikaze

e) slikovno gradivo

f) gradiva za utrjevanje in ponavljanje

g) gradiva za preverjanje znanja

h) digitalna ali interaktivna gradiva

i) konkretne pripomočke in didaktični material

j) drugo: _____

7. Kako pogosto gradiva pridobivate na naslednje načine?

Lestvica:

1 – nikoli

2 – redko

3 – občasno

4 – pogosto

5 – zelo pogosto

a) gradiva v celoti pripravim samostojno;

b) prilagodim gradiva učiteljev, učbenikov ali delovnih zvezkov;

c) uporabim že pripravljena gradiva sodelavcev;

d) uporabim gradiva s spletnih strani ali iz strokovne literature;

e) gradiva pripravim v sodelovanju z učiteljem;

f) gradiva pripravim s pomočjo digitalnih orodij.

8. Kolikšen delež prilagojenih učnih gradiv, ki jih uporabljate, po svoji oceni pripravite oziroma prilagodite sami?

Izberite en odgovor.

a) manj kot 20 %

b) 20–39 %

c) 40–59 %

d) 60–79 %

e) 80 % ali več

9. Katere prilagoditve pri pripravi učnih gradiv uporabljate najpogosteje? Možnih je več odgovorov.

a) preglednejša ali povečana pisava

b) večji razmiki med vrsticami, besedami ali črkami

c) manjša količina besedila na strani

d) krajša in jasnejša navodila

e) razdelitev navodil ali nalog na posamezne korake

f) poudarjanje ključnih besed ali podatkov

g) uporaba barvnih poudarkov

h) uporaba slik, simbolov ali piktogramov

i) uporaba tabel, shem in miselnih vzorcev

j) zmanjšanje števila nalog

k) postopno stopnjevanje zahtevnosti

l) dodajanje rešenega primera

m) vključevanje konkretnega materiala

n) priprava digitalne ali interaktivne različice

o) drugo: _____

10. Katere dejavnike najpogosteje upoštevate pri prilagajanju učnih gradiv?

Izberete lahko največ pet odgovorov.

a) vrsto in izrazitost specifičnih učnih težav

b) učenčeve močne in šibke strani

c) učenčevo starost in razvojno stopnjo

d) cilje individualiziranega programa

e) cilje učnega načrta

f) učenčevo predznanje

g) učenčevo pozornost in koncentracijo

h) učenčevo motivacijo

i) učenčev način učenja

j) priporočila strokovne skupine

k) priporočila iz odločbe oziroma strokovnega mnenja

l) drugo: _____

11. Koliko časa v povprečju tedensko namenite pripravi ali prilagajanju učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami?

a) manj kot 1 uro

b) 1–2 uri

c) 3–4 ure

d) 5–6 ur

e) 7–8 ur

f) več kot 8 ur

g) ne morem oceniti

12. V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami?

Lestvica:

1 – sploh se ne strinjam
2 – ne strinjam se
3 – niti se ne strinjam niti se strinjam
4 – strinjam se
5 – popolnoma se strinjam

Trditev	**1 2 3 4 5**
Priprava prilagojenih učnih gradiv je časovno zahtevna.	o o o o o
Za kakovostno pripravo gradiv pogosto nimam dovolj časa.	o o o o o
Prilagajanje gradiv predstavlja pomemben del mojega strokovnega dela.	o o o o o
Priprava gradiv pogosto poteka zunaj mojega rednega delovnega časa.	o o o o o
Posamezno gradivo moram pogosto prilagoditi posebej za vsakega učenca.	o o o o o
Pripravljena gradiva lahko učinkovito ponovno uporabim pri različnih učencih.	o o o o o

13. V kolikšni meri vam naslednji dejavniki otežujejo pripravo prilagojenih učnih gradiv?

Lestvica:

1 – sploh ne

2 – v majhni meri

3 – v srednji meri

4 – v veliki meri

5 – v zelo veliki meri

Dejavnik	**1 2 3 4 5**
pomanjkanje časa	o o o o o
pomanjkanje že pripravljenih gradiv	o o o o o
težko iskanje kakovostnih gradiv	o o o o o
neustreznost obstoječih gradiv za potrebe posameznega učenca	o o o o o
pomanjkanje strokovnih smernic	o o o o o
pomanjkanje sodelovanja z učitelji	o o o o o
pomanjkanje sodelovanja z drugimi izvajalci dodatne strokovne pomoči	o o o o o
pomanjkanje digitalnih znanj	o o o o o
omejen dostop do digitalnih orodij in programov	o o o o o
stroški nakupa gradiv, programov ali licenc	o o o o o
velika raznolikost potreb učencev	o o o o o

14. Kako ocenjujete ponudbo že pripravljenih kakovostnih učnih gradiv za učence s specifičnimi učnimi težavami?

a) zelo nezadostna
b) nezadostna
c) niti nezadostna niti zadostna
d) zadostna
e) zelo zadostna

f) ponudbe ne poznam dovolj, da bi jo lahko ocenil/-a

15. V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami?

Lestvica:

1 – sploh se ne strinjam

2 – ne strinjam se

3 – niti se ne strinjam niti se strinjam

4 – strinjam se

5 – popolnoma se strinjam

a) Obstoječa prilagojena učna gradiva so dovolj raznolika.

b) Obstoječa gradiva je mogoče preprosto najti.

c) Obstoječa gradiva so dovolj prilagodljiva potrebam posameznega učenca.

d) Kakovost spletno dostopnih gradiv je pogosto težko presoditi.

16. Kako ocenjujete podporo, ki jo imate pri pripravi prilagojenih učnih gradiv?

Lestvica:

1 – zelo nezadostna

2 – nezadostna

3 – niti nezadostna niti zadostna

4 – zadostna

5 – zelo zadostna

Vrsta podpore	**1 2 3 4 5**
podpora učiteljev	o o o o o
podpora drugih izvajalcev dodatne strokovne pomoči	o o o o o
podpora svetovalne službe	o o o o o
podpora vodstva	o o o o o
dostop do strokovne literature	o o o o o

Vrsta podpore	**1 2 3 4 5**
dostop do izobraževanj in usposabljanj	o o o o o
dostop do digitalnih orodij in programov	o o o o o
dostop do zbirk prilagojenih učnih gradiv	o o o o o

17. V kolikšni meri se strinjate z naslednjo trditvijo?

<u>Večja dostopnost kakovostnih prilagojenih učnih gradiv bi olajšala moje delo.</u>

a) sploh se ne strinjam

b) ne strinjam se

c) niti se ne strinjam niti se strinjam

d) strinjam se

e) popolnoma se strinjam

18. Katere oblike podpore bi vam najbolj olajšale pripravo prilagojenih učnih gradiv?

Izberete lahko največ pet odgovorov.

a) nacionalna spletna zbirka kakovostnih prilagojenih gradiv

b) več brezplačnih gradiv

c) gradiva, razvrščena glede na predmet, razred in vrsto težav

d) jasne strokovne smernice

e) več časa za pripravo gradiv znotraj delovnega časa

f) več strokovnih izobraževanj

g) več sodelovanja in izmenjave gradiv med strokovnimi delavci

h) več sredstev za nakup programov, licenc in gradiv

i) tehnična podpora pri pripravi digitalnih gradiv

j) drugo: _____

19. Želite v zvezi s pripravo prilagojenih učnih gradiv dodati še kakšno izkušnjo, mnenje ali primer dobre prakse?

_____